

กรมควบคุมมลพิษ
POLLUTION CONTROL DEPARTMENT

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การจัดทำกลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

Mechanism for Packaging and Packaging Waste Management in Business Scale

ISBN 974-9879-47-3

กรมควบคุมมลพิษ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Pollution Control Department

Ministry of Natural Resources and Environment

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)
โครงการจัดทำกลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

สารบัญ

	หน้า
1. บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 เป้าหมาย	2
1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.5 ระยะเวลาดำเนินงาน	2
1.6 ขอบเขตการดำเนินงาน	2
2. ขั้นตอนและวิธีการศึกษา	4
3. บรรจุภัณฑ์และการจัดการกากของเสียบรรจุภัณฑ์	
3.1 นิยามเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์และการจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์	6
3.2 สถานการณ์เกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ในประเทศ	7
3.2.1 ปริมาณ ประเภทและการบริโภคบรรจุภัณฑ์	7
3.2.2 ศักยภาพในการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ของบรรจุภัณฑ์	7
3.3 การจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์	8
3.3.1 การคัดแยกและนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่	8
3.3.2 การกำจัด	10
3.4 ปัญหาด้านการจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้	10
3.4.1 ด้านการจัดการ	10
3.4.2 ด้านงบประมาณ	11
3.4.3 ด้านการตลาด	11
3.4.4 ด้านสิ่งแวดล้อม	12
4. การคัดเลือกบรรจุภัณฑ์ที่มีศักยภาพและผู้ผลิตสินค้าที่เข้าร่วมโครงการ	12

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5. แผนปฏิบัติการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์	
5.1 แผนปฏิบัติการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์	13
5.2 สรุปกิจกรรมการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์และงบประมาณในการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์	15
6. ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์	
6.1 ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์	17
6.1.1 กิจกรรมการผลิตสื่อและป้ายประชาสัมพันธ์	17
6.1.2 กิจกรรมการรณรงค์ประชาสัมพันธ์และสำรวจทัศนคติชุมชน	17
6.1.3 กิจกรรมการสำรวจและศึกษาข้อมูลการจำหน่ายและบริโภค และสถานการณ์เรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มชูกำลัง บรรจุขวดและเครื่องดื่มบรรจุกล่อง	20
6.1.4 กิจกรรมการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ผ่านร้านสะดวกซื้อ และร้านค้าของชำ	21
6.1.5 กิจกรรมการจัดตั้งศูนย์รับซื้อซากบรรจุภัณฑ์ของผู้ผลิตสินค้า	22
6.1.6 กิจกรรมจรรยาบรรณย่นรับจ้างอาสาสมัครเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์	22
6.2 สรุปผลการดำเนินกิจกรรมของโครงการ	22
7. สถานการณ์การเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และแนวทางการจัดการ ซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์	
7.1 แนวทางการเรียกคืนซากขวดเครื่องดื่มชูกำลัง	27
7.2 แนวทางการเรียกคืนซากกล่องเครื่องดื่ม	27
7.3 แนวทางการจัดการซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์	29
8. สรุปและวิเคราะห์การศึกษา การติดตามและประเมิน ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ	
8.1 สรุปและวิเคราะห์ผลการศึกษา	33
8.2 การประเมินผลการดำเนินงาน	34

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
8.2.1 การประเมินผลด้านเศรษฐศาสตร์	34
8.2.2 การประเมินผลด้านสังคม	36
8.2.3 การติดตามและประเมินผลด้านสิ่งแวดล้อม	37
8.3 ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานโครงการ	37
8.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินโครงการ	39

สารบัญรูป

		หน้า
รูปที่ 2-1	กรอบแนวคิดและแนวทางการศึกษา	5
รูปที่ 3-1	การจัดการขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้โดยองค์กรที่ไม่มีกฎหมายรองรับ	9
รูปที่ 3-2	การดำเนินงานโดยใช้ระบบมัดจำ	9
รูปที่ 5-1	แสดงระบบกลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์โครงการ	16
รูปที่ 7-1	รูปแบบกลไกการเรียกคืนของซากบรรจุภัณฑ์ประเภท ขวดเครื่องดื่มชูกำลังของโครงการ	28
รูปที่ 7-2	รูปแบบกลไกการเรียกคืนของซากบรรจุภัณฑ์ประเภทกล่องเครื่องดื่มของโครงการ	30
รูปที่ 7-3	แนวทางการจัดการซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แบบยั่งยืนและครบวงจร	32

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 4-1	แสดงสภาพพื้นที่ทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	14
ภาพที่ 6-1	แสดงภาพการดำเนินกิจกรรมโครงการจัดทำกลไกการเรียกคืน ซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์	23

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 6-1 สรุปการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังและ กล่องเครื่องดื่มเฉลี่ยระหว่างวันที่ 16 มิถุนายน ถึง 15 กรกฎาคม 2548	25
ตารางที่ 6-2 สรุปการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังและ กล่องเครื่องดื่มเฉลี่ยระหว่างวันที่ 16 กรกฎาคม ถึง 15 สิงหาคม 2548	25
ตารางที่ 6-3 สรุปการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังและ กล่องเครื่องดื่มเฉลี่ยระหว่างวันที่ 16 สิงหาคม ถึง 15 กันยายน 2548	26
ตารางที่ 6-4 สรุปการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังและ กล่องเครื่องดื่มเฉลี่ยระหว่างวันที่ 16 มิถุนายน ถึง 15 กันยายน 2548 (รวมทั้งโครงการ 90 วัน)	26
ตารางที่ 7-1 แผนยุทธศาสตร์สำหรับการจัดการบรรจุภัณฑ์และ ของเสียบรรจุภัณฑ์ที่เสนอโดยศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	31
ตารางที่ 8-1 ผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์สำหรับกิจกรรมเรียกคืนบรรจุภัณฑ์ของโครงการ 35	

รายงานฉบับผู้บริหาร (Executive Summary)

โครงการจัดทำกลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมดทั่วประเทศ มีประมาณ 14.4 ล้านตัน ประกอบด้วยบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) และแปรรูปกลับมาใช้ใหม่ (Recycling) ประมาณ 6.6 ล้านตัน แต่เนื่องจากการจัดการขยะมูลฝอยในปัจจุบันซึ่งรวมถึงบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ ยังไม่มีการคัดแยกขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ จะมีเพียงกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเก็บและรับซื้อของเก่าที่เป็นกลไกสำคัญในการคัดแยกขยะมูลฝอย เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่เท่านั้น โดยขบวนการคัดแยกดังกล่าวเป็นไปตามกลไกของตลาดหรือความต้องการของผู้ประกอบการ ซึ่งขยะบรรจุภัณฑ์บางประเภทที่ผู้ประกอบการไม่ให้ความสนใจการเรียกคืนก็จะมีมูลค่าในตลาด ส่งผลให้ต้องถูกนำไปกำจัดรวมกับขยะมูลฝอยทั่วไป ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน และงบประมาณที่เกี่ยวข้อง

ปี พ.ศ.2545 กรมควบคุมมลพิษ ได้ศึกษาโครงการศึกษาการพัฒนาระบบการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ในเชิงธุรกิจ พบว่า การดำเนินการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์โดยผู้ผลิตสินค้าหรือเจ้าของสินค้าที่มีเครือข่ายในการจัดส่งสินค้าหรือจำหน่ายทั่วประเทศ เป็นกลไกหน้าที่สำคัญที่จะผลักดันให้เกิดขบวนการคัดแยกบรรจุภัณฑ์ในชุมชน เนื่องจากการที่ผู้ประกอบการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์ของตนภายหลังจากการบริโภค จะก่อให้เกิดมูลค่าในตัวบรรจุภัณฑ์นั้นๆ ส่งผลให้มีการคัดแยกและนำกลับบรรจุภัณฑ์เข้าสู่ระบบมากขึ้น ซึ่งผู้ประกอบการก็ได้ประโยชน์ในการนำบรรจุภัณฑ์ที่เรียกคืนได้ไปใช้ซ้ำหรือจำหน่ายให้แก่ผู้ประกอบการที่แปรรูปวัสดุรีไซเคิลเพื่อใช้ใหม่ต่อไป และเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้นๆ ด้วย อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังขาดกลไกและความเชื่อมโยงในการดำเนินการเรียกคืนขยะบรรจุภัณฑ์ทั้งจากภาครัฐ เอกชนและประชาชน ทำให้ผู้ประกอบการไม่สนใจเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ของตน เนื่องจากไม่เห็นความสำคัญในการดำเนินงานดังกล่าว

กรมควบคุมมลพิษซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาระบบ รูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสม เพื่อประยุกต์ใช้ในการจัดการสารอันตรายและกากของเสีย จึงได้ดำเนินโครงการจัดทำกลไกการเรียกคืนผลิตภัณฑ์ ซากบรรจุภัณฑ์และเพื่อให้ผู้ผลิตสินค้าหรือเจ้าของสินค้านำกลับคืนขยะบรรจุภัณฑ์และ

ผลิตภัณฑ์ของตน โดยร่วมดำเนินการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการคัดแยก เรียกคืนและใช้ประโยชน์ ซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องกำจัด การใช้ทรัพยากรในการผลิต ผลิตภัณฑ์ใหม่ รวมทั้งลดงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยด้วย

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้ผู้ผลิตสินค้าหรือเจ้าของสินค้านำกลับคืนซากบรรจุภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์ของตน ภายหลังจากการบริโภคของประชาชน เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ต่อไป
- 2) เพื่อสร้างกลไกให้เกิดขบวนการคัดแยกและนำกลับคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ในระดับผู้บริโภคให้มีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

1.3 เป้าหมาย

เพื่อให้มีการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากพลาสติก แก้ว หรือกระดาษ อย่างน้อย 2 ประเภท เพื่อนำกลับมาใช้ซ้ำหรือจำหน่ายให้กับโรงงานแปรรูปเพื่อนำไปแปรรูปใช้ใหม่ต่อไป โดยให้มีอัตราการเรียกคืนของซากบรรจุภัณฑ์แต่ละประเภทไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของปริมาณการจำหน่ายในพื้นที่ศึกษา (กรุงเทพฯ และปริมณฑล)

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้ผลิตสินค้า หรือเจ้าของสินค้านำกลับคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่
2. รูปแบบกลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ในระดับท้องถิ่น

1.5 ระยะเวลาดำเนินงาน

240 วัน

1.6 ขอบเขตการดำเนินงาน

1. ศึกษาทบทวนและรวบรวมข้อมูลการศึกษาแนวทางการจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์ที่ผ่านมา ทั้งของกรมควบคุมมลพิษและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินโครงการ ทั้งนี้ หากข้อมูลที่รวบรวมได้ไม่เพียงพอ หรือต้องการข้อมูลเพิ่มเติม ให้ดำเนินการสำรวจและเก็บข้อมูลนั้นๆ

2. คัดเลือกบรรจุภัณฑ์ และผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพในการเรียกคืน เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ 2 ประเภท (จากพลาสติก แก้ว หรือกระดาษ) โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ ปัจจัยด้านต่างๆ อาทิบรรจุภัณฑ์ที่ยังไม่มีการเรียกคืนหรือนำกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบัน ความเป็นไปได้ทางด้านความสะดวกในการเรียกคืน ความคุ้มค่าในการรีไซเคิล เป็นต้น พร้อมทั้งคัดเลือกบริษัท /หน่วยงานที่จะเข้าร่วมดำเนินงาน

3. กำหนดรายละเอียดแผนการดำเนินงาน แนวทาง ขั้นตอน และวิธีการในการดำเนินงาน คัดแยก เรียกคืน และนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ของผู้ผลิตและผู้ประกอบการ หน่วยงานท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดอย่างน้อย ดังนี้

- 1) รายชื่อบริษัทหรือหน่วยงานที่จะเข้าร่วมดำเนินโครงการ
- 2) แนวทาง ขั้นตอน วิธีการ ระยะเวลาดำเนินการ และเป้าหมาย
- 3) บทบาทหน้าที่ของผู้ประกอบการ ภาครัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้องที่ได้คัดเลือก
- 4) แนวทางการติดตามประเมินผลของโครงการ พร้อมทั้งวิเคราะห์ผลโครงการ
- 5) รายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน

4. ร่วมกับบริษัทหรือหน่วยงานที่คัดเลือกไว้ ดำเนินการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ ตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงาน ข้อ 1.6 วงเล็บ 3) เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 90 วัน

5. ติดตามประเมินผลการดำเนินงานในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ โดยให้มีอัตราการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของปริมาณการจำหน่ายในพื้นที่ศึกษา พร้อมทั้งวิเคราะห์ผลการดำเนินงานทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม

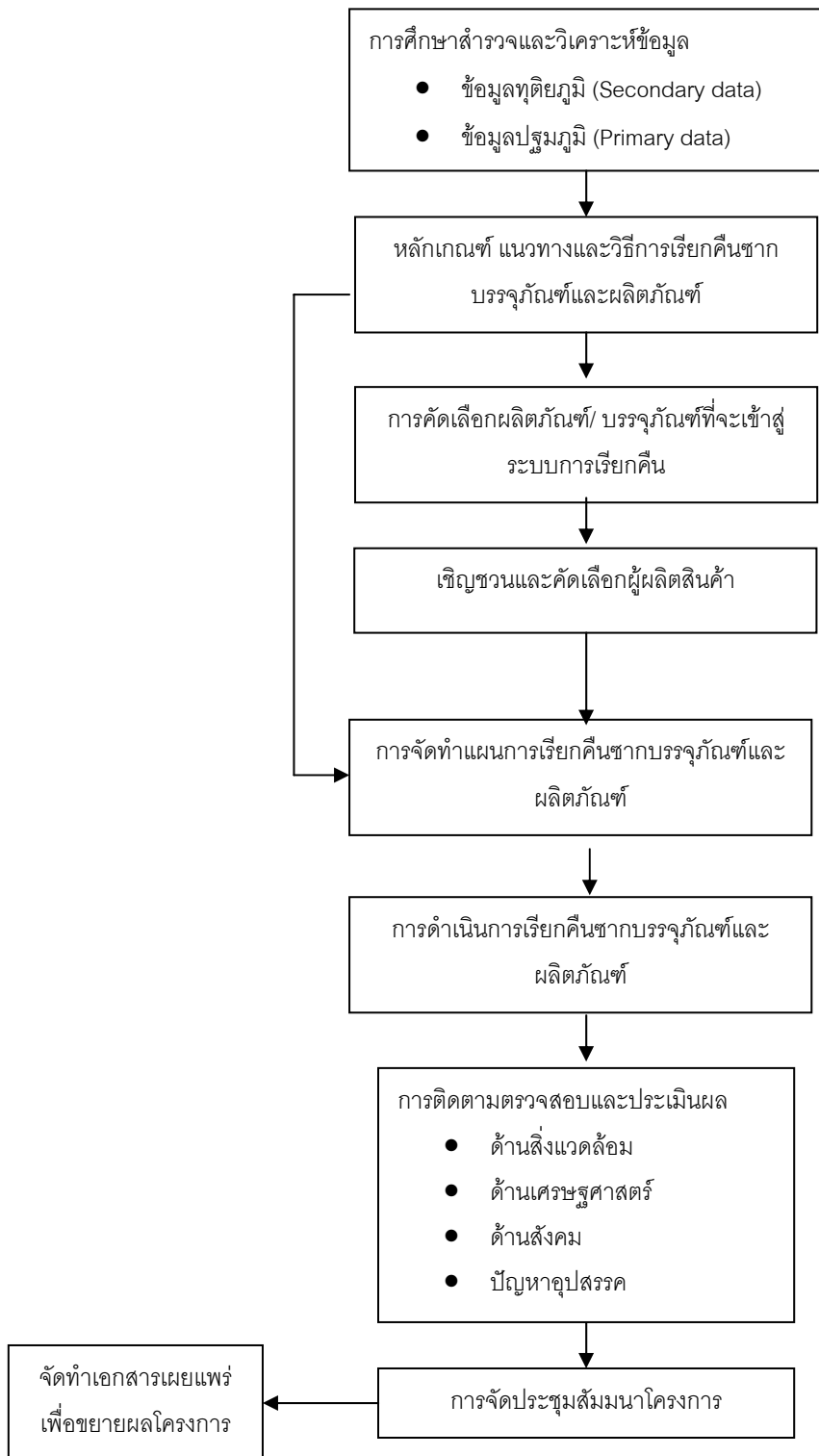
6. วิเคราะห์ปัญหา / อุปสรรคที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ แนวทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

7. จัดสัมมนาสรุปผลการดำเนินงาน และรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการ อย่างน้อย 1 ครั้ง และมีผู้เข้าร่วมสัมมนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 80 คน พร้อมทั้งจัดทำเอกสารเผยแพร่โครงการ จำนวน 500 ชุด สำหรับเป็นแนวทางให้หน่วยงานอื่น ๆ นำไปขยายผลต่อไป

2. ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

แนวทางการศึกษาและดำเนินการโครงการ ที่ปรึกษาได้ศึกษาและพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมากำหนดหลักเกณฑ์ แนวทางและวิธีการดำเนินงานร่วมกับผู้ประกอบการเพื่อให้เกิดกลไกการเรียกคืนซากโดยวิธีการสมัครใจ (Volunteer Programs) ที่ปรึกษากำหนดกรอบแนวคิดและวิธีการศึกษาให้สอดคล้องและครอบคลุมขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด ที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดการศึกษา (Term of Reference; TOR) ดังนี้ (รายละเอียดดังรูป 2.1-1)

1. การศึกษาสำรวจรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบันของบรรจุภัณฑ์และของเสียบรรจุภัณฑ์ สามารถจัดแบ่งการศึกษาข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ
2. แนวทางการคัดเลือกบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ จะต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียด ประกอบด้วย การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ การคัดเลือกบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ และการจัดหาผู้ผลิตสินค้าเข้าร่วมดำเนินงาน
3. การจัดทำแผนการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย การวางระบบเรียกคืนบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ และแผนการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์
4. การดำเนินการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ ดำเนินตามแผนงานที่กำหนดไว้
5. การติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ที่ปรึกษาดำเนินการติดตามประเมินผลการดำเนินงานทั้งในระหว่างช่วงการดำเนินกิจกรรมจนกระทั่งการดำเนินงานแล้วเสร็จ โดยจะดำเนินการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานในด้านต่างๆ อาทิ ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้ง สรุปวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
6. การจัดประชุมสัมมนา โดยมีผู้ร่วมสัมมนาจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมแสดงความคิดเห็น เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น และแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนในการดำเนินงาน และจัดทำเอกสารเผยแพร่แนวทางและวิธีการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ เพื่อให้หน่วยงานอื่นสามารถนำไปขยายผลการดำเนินงานได้

รูปที่ 2.1-1 กรอบแนวคิดและแนวทางการศึกษา

3. บรรจุภัณฑ์และการจัดการกากของเสียบรรจุภัณฑ์

3.1 นิยามเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์และการจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์

1. บรรจุภัณฑ์ (Packaging) ตามบัญญัติในคำสั่งสหภาพยุโรปว่าด้วยบรรจุภัณฑ์และมูลฝอย บรรจุภัณฑ์ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากวัสดุใด ๆ เพื่อให้บรรจุ ปกป้อง นำส่ง จัดการ และนำเสนอสินค้าที่เป็นวัตถุดิบไปจนถึงสินค้าสำเร็จรูปจากผู้ผลิตไปถึงมือผู้ใช้หรือผู้บริโภค วัสดุที่ไม่สามารถนำกลับมาได้ หากใช้เพื่อวัตถุประสงค์เดียวกันก็ถือเป็นบรรจุภัณฑ์

2. การบรรจุภัณฑ์ หรือ การหีบห่อ (Packaging) หมายถึง ระบบในการเตรียมสินค้าเพื่อการขนส่ง จัดจำหน่าย การเก็บรักษา และการตลาด โดยมีค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของสินค้านั้นๆ หน้าที่โดยทั่วไปของบรรจุภัณฑ์

3. บรรจุภัณฑ์เพื่อการจำหน่าย (Sale Packaging หรือ Primary Packaging) หมายถึง บรรจุภัณฑ์ที่ใช้หีบห่อสินค้า รวมถึงบริการหีบห่อโดยผู้ค้าปลีก เช่น ถุงพลาสติก ตลอดจนบรรจุภัณฑ์ที่จะกลายเป็นขยะมูลฝอย เมื่อไปถึงผู้บริโภค ได้แก่ ถ้วยกระดาษ ถู ขวด แผ่นกระดาษแข็ง เป็นต้น

4. บรรจุภัณฑ์เพื่อการขนส่ง (Transport Packaging) หมายถึง วัสดุหรือองค์ประกอบที่ใช้สำหรับป้องกันไม่ให้สินค้าเสียหายในระหว่างการขนส่งจากโรงงานหรือเพื่อความปลอดภัย

5. บรรจุภัณฑ์เพื่อการบริโภค (Consumer Packaging) หมายถึง วัสดุที่ใช้บรรจุผลิตภัณฑ์เพื่อการขนส่งและการโฆษณา เพื่อจำหน่าย และกลายเป็นขยะมูลฝอยตามบ้านเรือนทั่วไป บรรจุภัณฑ์ที่ใช้บรรจุสินค้าหน่วยเดียวหรือหน่วยย่อย โดยการห่อหรือปิดผนึกเพื่อการขายโดยตรงสามารถนำไปวางจำหน่ายในร้านได้ทันที เช่น ถุงพลาสติก ขวดแก้ว และกล่องกระดาษแข็ง เป็นต้น

6. บรรจุภัณฑ์สำหรับพาณิชย์กรรม (Commercial Packaging) หมายถึง บรรจุภัณฑ์ที่ผู้บริโภคจะต้องรับผิดชอบในการใช้ซ้ำหรือกำจัดบรรจุภัณฑ์ของตนเมื่อใช้แล้ว มีลักษณะเป็น บรรจุภัณฑ์ที่อำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้าย สื่อสารโฆษณาสินค้า มีการออกแบบสวยงามดึงดูดใจ เช่น ถูกระดาษ ถูพลาสติก เป็นต้น

7. บรรจุภัณฑ์สำหรับอุตสาหกรรม (Industrial Packaging) หมายถึง บรรจุภัณฑ์ที่ใช้ในการขนส่งหรือขนถ่ายสินค้าในทางอุตสาหกรรม จากแหล่งผลิตถึงโรงงานแปรรูปหรือแหล่งบรรจุ จะใช้ในการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ สามารถนำไปใช้ซ้ำหรือใช้ในวัตถุประสงค์อื่น ยกเว้นบรรจุภัณฑ์ของสารเคมีหรือสารอันตราย

¹ European Parliament and Council Directive 94/62/EC of 20 December 1994 on Packaging Waste - PPWD

8. การใช้ซ้ำ (Reuse) หมายถึง กระบวนการนำเอาวัสดุ/ผลิตภัณฑ์ ที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ได้ โดยไม่ผ่านการแปรสภาพ ได้แก่ ขวดแก้วบรรจุน้ำอัดลม ขวดแก้วบรรจุน้ำปลา เป็นต้น

9. การแปรใช้ใหม่ (Recycle) หมายถึง กระบวนการนำเอาวัสดุ/ผลิตภัณฑ์ ที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่โดยผ่านกระบวนการผลิตใหม่ แปรสภาพทางเคมี และฟิสิกส์ เช่น กระดาษรีไซเคิล พลาสติกรีไซเคิล

3.2 สถานการณ์เกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ในประเทศ

3.2.1 ปริมาณ ประเภทและการบริโภคบรรจุภัณฑ์

บรรจุภัณฑ์ที่ใช้ในประเทศไทยผลิตจากวัสดุหลัก 4 ประเภท คือ แก้ว โลหะ/อลูมิเนียม กระดาษ และพลาสติก มีผลผลิตจากไม้และปอบ้าง แต่น้อยมากเมื่อเทียบกับวัสดุ 4 ประเภทหลักดังกล่าว อุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์ในประเทศไทยจึงจำแนกเป็น 4 กลุ่ม คือ บรรจุภัณฑ์กระดาษ (ประมาณร้อยละ 40) บรรจุภัณฑ์พลาสติก (ประมาณร้อยละ 25) บรรจุภัณฑ์โลหะ/อลูมิเนียม (ประมาณร้อยละ 20) และบรรจุภัณฑ์แก้ว (ประมาณร้อยละ 15) ตามลำดับ

3.2.2 ศักยภาพในการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ของบรรจุภัณฑ์

1. **บรรจุภัณฑ์แก้ว** การนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับมาใช้ประโยชน์เป็นที่นิยมน้อย่างกว้างขวาง กระบวนการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ การใช้ซ้ำและการรีไซเคิล ส่วนศักยภาพและความเป็นไปได้ในการนำกลับมาใช้ประโยชน์ ควรเน้นการนำกลับมาใช้ซ้ำให้มากที่สุด โดยจะต้องเพิ่มมาตรการในการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์และการเก็บรวบรวมที่ลดการแตกหักและความเสียหายให้มากที่สุด

2. **บรรจุภัณฑ์กระดาษ** ภาชนะบรรจุภัณฑ์กระดาษที่มีการนำกลับมาใช้ซ้ำส่วนใหญ่จะมีขนาดใหญ่ หนาและมีความแข็งแรง สำหรับบรรจุภัณฑ์กระดาษที่มีการรีไซเคิลหรือนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่นั้น ส่วนใหญ่เป็นบรรจุภัณฑ์ขนาดเล็ก ไม่ค่อยแข็งแรง ศักยภาพและความเป็นไปได้ในการนำกลับมาใช้ประโยชน์ พิจารณาแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ (1) ประเภทที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ (2) ประเภทที่สามารถรีไซเคิลได้ (3) ประเภทที่สามารถรีไซเคิลได้แต่มีมูลค่าต่ำหรือไม่คุ้มทุน (4) ประเภทที่ไม่สามารถรีไซเคิลได้ต้องกำจัดอย่างเดี่ยวและเป็นขยะไม่อันตราย และ (5) ประเภทที่ไม่สามารถรีไซเคิลได้ต้องกำจัดอย่างเดี่ยวและเป็นขยะอันตราย

3. **บรรจุภัณฑ์พลาสติก** กระบวนการนำบรรจุภัณฑ์พลาสติกกลับมาใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่จะผ่านกลไกการดำเนินงานของผู้บริโภคโดยการนำกลับมาใช้ซ้ำตามความจำเป็น และการนำไปขายให้แก่ซาเล้งและร้านรับซื้อของเก่าเพื่อส่งต่อไปให้โรงงานสำหรับนำกลับมาใช้ซ้ำและรีไซเคิลต่อไป ส่วนศักยภาพและความเป็นไปได้ในการนำกลับมาใช้ประโยชน์มีความแตกต่างกันตามประเภทบรรจุภัณฑ์ เช่น ประเภทที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ ประเภทที่สามารถรีไซเคิลได้และมีมูลค่าสูง ประเภทที่สามารถรีไซเคิลได้แต่มีมูลค่าต่ำ ประเภทที่ไม่สามารถรีไซเคิลได้ และประเภทอันตราย อย่างไรก็ตามบรรจุภัณฑ์พลาสติกซึ่งในอนาคตมีศักยภาพและความเป็นไปได้ในการนำกลับมาใช้รีไซเคิลแต่มีมูลค่าต่ำซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบรรจุภัณฑ์ชนิดถุงขนาดใหญ่

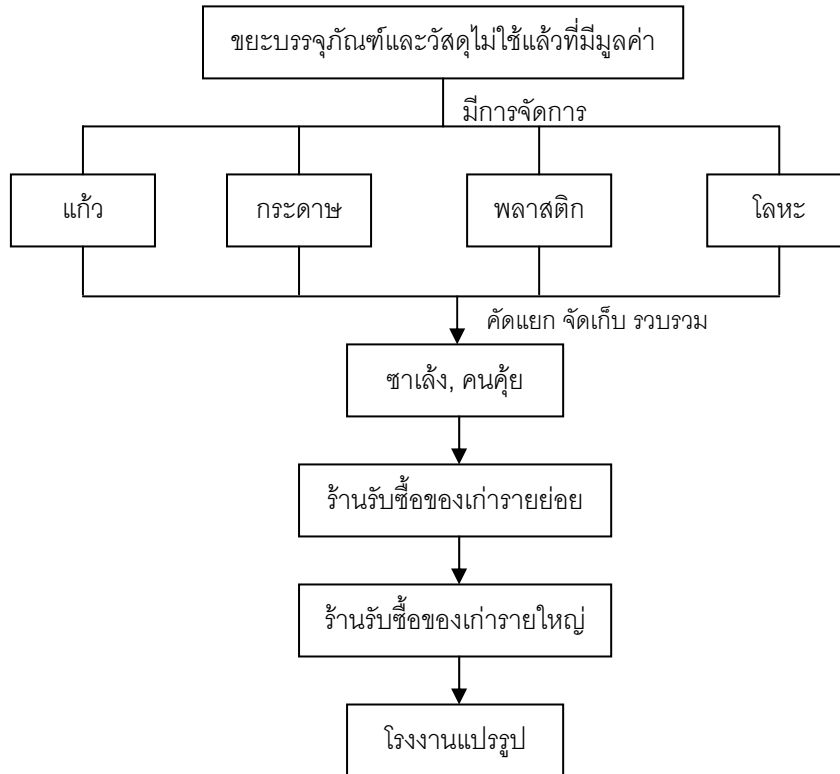
4. **บรรจุภัณฑ์โลหะ** ประมาณร้อยละ 70 ของบรรจุภัณฑ์โลหะจะใช้เพื่อบรรจุอาหาร อีกร้อยละ 30 บรรจุสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร การนำกลับมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ การใช้ซ้ำโดยผู้บริโภคและโดยผู้ผลิต การนำไปรีไซเคิล ส่วนศักยภาพและความเป็นไปได้ในการนำกลับมาใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่มีความเหมาะสมสำหรับการนำไปรีไซเคิลมากที่สุด เพราะมีมูลค่าสามารถรีไซเคิลได้ มีความคุ้มค่าในการจัดการ สะดวกในการจัดเก็บและรวบรวม รวมทั้งการทำความสะอาดสิ่งปนเปื้อนก่อนนำไปรีไซเคิลทำได้ง่าย

3.3 การจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์

3.3.1 การคัดแยกและนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่

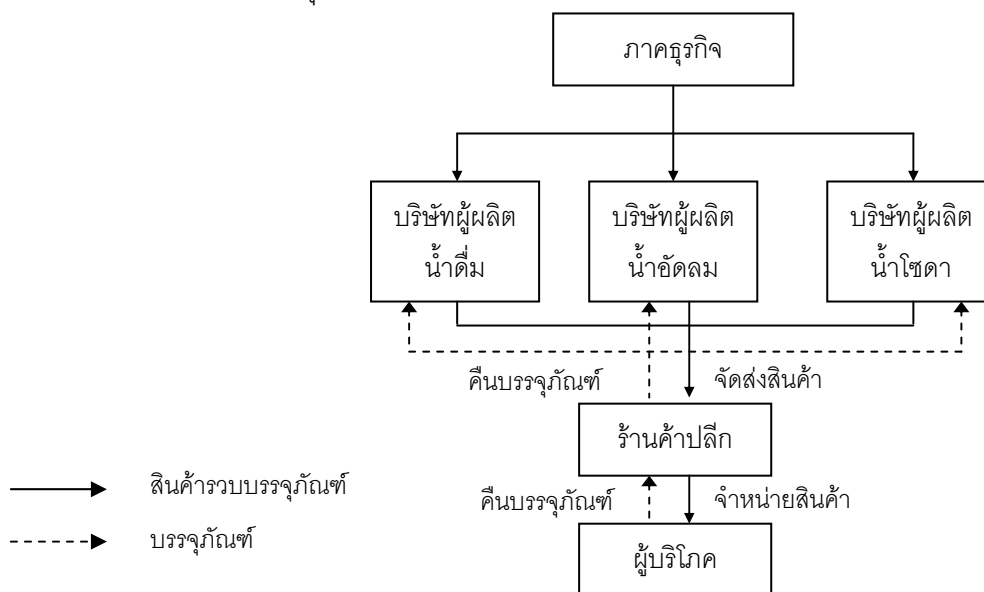
การคัดแยกและใช้ประโยชน์ของเสียบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ นั้น ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยกลุ่มองค์กรที่ไม่มีกฎหมายรองรับ หน่วยงานเอกชน และองค์กรที่มีกฎหมายรองรับ

ขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ที่มีการจัดการโดยองค์กรที่ไม่มีกฎหมายรองรับในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ที่มีมูลค่า ซึ่งองค์กรที่ไม่มีกฎหมายรองรับดังกล่าว คือ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเก็บและรับซื้อของเก่า ได้แก่ ซาเล้ง คนคุ้ยขยะ และร้านรับซื้อของเก่า และภาคเอกชนที่เรียกเก็บบรรจุภัณฑ์คืนเองโดยองค์กรที่ไม่มีกฎหมายรองรับ ซึ่งมีกระบวนการซื้อและการขายเป็นทอดๆ ดังแสดงในรูปที่ 3-1

รูปที่ 3-1 การจัดการขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้โดยองค์กรที่ไม่มีกฎหมายรองรับ

วิธีการดำเนินการขององค์กรที่ไม่มีกฎหมายรองรับในส่วนของจัดการโดยหน่วยงานเอกชน ได้แก่ การใช้ระบบมัดจำ (ดังแสดงในรูป 3-2) การจัดจ้างบริษัทเอกชนจัดเก็บซึ่งบริษัทเอกชนจะเป็นผู้ทำการรวบรวมจากร้านค้าย่อยและร้านรับซื้อของเก่านำส่งบริษัทผู้ผลิตที่ว่าง และการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์โดยผู้ผลิตสินค้า ได้แก่ การให้ส่วนลด การแลก แจกสินค้าในกรณีที่มีผู้บริโภคนำขยะบรรจุภัณฑ์มาคืน ณ จุดรับคืนสินค้าในห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต หรือร้านค้าย่อยของบริษัท

รูปที่ 3-2 การดำเนินงานโดยใช้ระบบมัดจำ

การดำเนินการโดยองค์กรที่มีกฎหมายรองรับ ซึ่งการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ที่ดำเนินการโดยราชการส่วนท้องถิ่น ที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการจัดการขยะในท้องถิ่นนั้นๆ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

3.3.2 การกำจัด

ในปัจจุบันการกำจัดขยะบรรจุภัณฑ์หรือขยะโดยทั่วไป ได้แก่ การเผา การหมักปุ๋ยและการฝังกลบ ซึ่งยังคงมีปัญหาในด้านงบประมาณที่จะใช้ในการกำจัดบรรจุภัณฑ์ที่ไม่ใช้แล้วโดยการกำจัดบรรจุภัณฑ์ประเภทพลาสติกเป็นปัญหาอย่างมาก เนื่องจากประสิทธิภาพในการคัดแยกต่ำ ความสกปรกของบรรจุภัณฑ์ มีราคาซื้อขายต่ำทำให้ไม่มีผู้สนใจที่จะเก็บไปขายหรือรับซื้อต่อ อีกทั้งพลาสติกยังย่อยสลายได้ยากเมื่อทำการฝังกลบ รวมทั้งขัดขวางการเคลื่อนย้ายและบดขยี้เมื่อใช้เครื่องมือในการบำบัดขยะ

3.4 ปัญหาด้านการจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้

3.4.1 ด้านการจัดการ

1. ขาดการมีส่วนร่วมของผู้ผลิต ซึ่งผู้ผลิตสินค้าส่วนใหญ่จะเลือกประเภทบรรจุภัณฑ์จากราคาต้นทุน ความสวยงาม ความดึงดูดความสนใจผู้บริโภค ความสะดวกสบายในการขนส่ง เป็นต้น
2. ขาดการรวมกลุ่ม โดยเฉพาะในส่วนของดำเนินการโดยชาละงและคนคู้ยขยะ ซึ่งหากมีการจัดตั้งการรวมกลุ่มจะทำให้มีการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานให้เพิ่มประสิทธิภาพได้
3. ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดจิตสำนึกในความรับผิดชอบ ซึ่งหากผู้บริโภคมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อที่ดี โดยมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ก็จะมีปริมาณมากขึ้นด้วย
4. จัดการไม่ครบประเภทบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ โดยองค์กรที่ไม่มีกฎหมายรองรับในส่วนของหน่วยงานเอกชน จะเห็นว่าการดำเนินการยังไม่ครอบคลุมทุกประเภทบรรจุภัณฑ์
5. ขาดองค์กรหลัก เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีองค์กรหลักที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลด้านการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้โดยเฉพาะ
6. เป็นภาระของราชการส่วนท้องถิ่น ในการจัดหาวิธีการและพื้นที่ในการกำจัดขยะ ในขณะที่รัฐบาลมีงบประมาณจัดสรรให้น้อย

7. ไม่มีระบบการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่รองรับ เนื่องจากเทคโนโลยีในการนำขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์ของประเทศไทยยังไม่ก้าวหน้าทำให้ยังคงมีขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้บางประเภทที่รีไซเคิลได้แต่ไม่มีระบบการรีไซเคิลรองรับ

8. ขาดกฎหมายในการบังคับควบคุม เนื่องจากการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ยังไม่มีกฎหมายที่ใช้เป็นกรอบในการดำเนินการกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เกิดการจัดการอย่างถูกสุขลักษณะและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมมากกว่าเน้นการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ด้วยการใช้ซ้ำและรีไซเคิล

9. ขาดการกำหนดหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ซึ่งการที่ไม่มีกฎหมายที่ระบุหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรและประชาชนในการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ ไม่มีการกำหนดหน่วยงานดำเนินการ ไม่มีการกำหนดบทลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนและไม่ปฏิบัติตาม

3.4.2 ด้านงบประมาณ

1) ขาดแคลนเทคโนโลยี เนื่องจากร้านรับซื้อของเก่าขนาดเล็กไม่มีเครื่องจักรหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการลดขนาดขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุไม่ใช้แล้ว ที่จะสามารถลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งและลดพื้นที่ในการจัดเก็บ

2) ปริมาณการใช้ซ้ำต่ำ ขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้บางประเภท ซึ่งผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ซ้ำไม่คุ้มค่ากับต้นทุนในการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์ นอกจากนี้ความคงทนในการจัดเก็บต่ำเนื่องจากบรรจุภัณฑ์พลาสติกและโลหะบุบแตกและเสียหายง่าย

3.4.3 ด้านการตลาด

1) กลไกในการกำหนดราคา ราคาซื้อขายขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้มีความแปรปรวนสูงโดยขึ้นอยู่กับความต้องการวัตถุดิบรีไซเคิลในขณะนั้น และประเภทของโรงงานแปรรูป

2) ไม่มีแหล่งรับซื้อ ขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้บางประเภทสามารถรีไซเคิลได้แต่ยังไม่มีการรับซื้อ เนื่องจากขาดแหล่งรับซื้อหรือตลาดรองรับโดยขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ในกลุ่มนี้ได้แก่ กล่องน้ำผลไม้ ฝาจิบ ซองพลาสติกเคลือบฟอยด์ และกระดาษเคลือบมัน

3.4.4 ด้านสิ่งแวดล้อม

1. ขยะบางประเภทจัดเป็นวัสดุเหลือใช้ และมีการปนเปื้อนของสารอันตราย ทำให้เกิดปัญหาการปนเปื้อนต่อดินและน้ำใต้ดินในกรณีที่มีการกลบฝังไม่ถูกสุขลักษณะหรือในบางแห่งมีการกองขยะทิ้งไว้หลายวันก่อนมีการกลบฝัง
2. ขยะบรรจุภัณฑ์บางประเภทใช้ระยะเวลานานหลายปีจึงย่อยสลาย หรือบางประเภทไม่ย่อยสลาย

การจัดการขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ในภาพรวมของประเทศมีการจัดการเพียงแค่ขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ที่มีมูลค่าสูงเท่านั้น ยังไม่มีการดำเนินการครอบคลุมในส่วนขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ที่มีมูลค่าต่ำ แต่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ที่ชัดเจน ดังนั้น แนวทางการจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย ควรเริ่มจากการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนช่วยกันลดและคัดแยกขยะดังกล่าวเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ การส่งเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพกลุ่มองค์กรเอกชน กลุ่มผู้คัดแยกนอกระบบ และองค์กรส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินการคัดแยกและนำกลับคืนขยะรีไซเคิลเพื่อใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และการส่งเสริมให้เอกชนรวมตัวกันเรียกคืนซากผลิตภัณฑ์ของตน

4. การคัดเลือกบรรจุภัณฑ์ที่มีศักยภาพและผู้ผลิตสินค้าที่เข้าร่วมโครงการ

1. การคัดเลือกบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ เพื่อทดลองเรียกคืนซากโดยใช้แบบจำลองแบบหลายเกณฑ์ (Multi criteria model) คณะที่ปรึกษาได้จัดศักยภาพของบรรจุภัณฑ์ และได้นำเสนอคณะกรรมการกำกับดูแลการจ้างที่ปรึกษาพิจารณา รวมทั้งการขอความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญของสภาอุตสาหกรรมและผู้เกี่ยวข้อง สรุปและลงความเห็นคัดเลือกบรรจุภัณฑ์ 2 กลุ่ม ได้แก่ ประเภทขวดแก้วเครื่องดื่มชูกำลัง (Energy drink) และประเภทกล่องเครื่องดื่ม (Beverage carton)
2. การคัดเลือกผู้ผลิตสินค้า ที่ปรึกษาได้เชิญชวนผู้ผลิตเข้าร่วมโครงการผ่านทางสภาอุตสาหกรรม โดยทำหนังสือจากกรมควบคุมมลพิษถึงสภาอุตสาหกรรม และสภาอุตสาหกรรมจะประสานไปยังผู้ผลิตสินค้าเพื่อเข้าร่วมโครงการ ผลการประสานกับผู้ผลิตสินค้าทั้งสองประเภท พบว่าผู้ผลิต มีผู้ผลิต 2 รายที่ตอบรับให้การสนับสนุนเฉพาะสินค้าและอุปกรณ์ที่ใช้ในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการ ได้แก่

- 1) บริษัท โอเอสเอส จำกัด ผู้ผลิตเครื่องดื่มชูกำลัง โดยให้การสนับสนุนเครื่องดื่มชูกำลังตราเอ็ม 150 และป้ายผ้าประชาสัมพันธ์โครงการ เพื่อใช้ในกิจกรรมการรณรงค์ประชาสัมพันธ์
- 2) ชมรมผู้ผลิตกล่องเครื่องดื่ม องค์กรกลุ่มผู้ผลิตกล่องเครื่องดื่ม ให้การสนับสนุนข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการซากกล่องเครื่องดื่มและการนำกลับไปใช้ประโยชน์ รวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์
3. การคัดเลือกพื้นที่ดำเนินโครงการ คณะที่ปรึกษาได้คัดเลือกพื้นที่บริเวณริมทางขาออกจากกรุงเทพฯ ของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 (ถนนสายรังสิต – นครนายก) ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองรังสิต องค์การบริหารส่วนตำบลบึงยี่โถ เทศบาลตำบลธัญบุรี และเทศบาลเมืองสนั่นรักษ์ ของจังหวัดปทุมธานี เนื่องจากถนนดังกล่าวเป็นเส้นทางสู่ต่างจังหวัดที่สำคัญสายหนึ่ง บริเวณสองข้างทางเป็นที่ตั้งของสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง อาคารพาณิชย์ ร้านอาหาร หมู่บ้านจัดสรร สถานที่ราชการ สถานศึกษา ฯลฯ **ภาพที่ 4-1** แสดงสภาพพื้นที่ทั่วไปของพื้นที่ศึกษา
4. หน่วยงานท้องถิ่นเข้าร่วมโครงการ จากการประสานงานขอความร่วมมือและขอเชิญเข้าร่วมดำเนินโครงการ มีหน่วยงานท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ เทศบาลเมืองรังสิต องค์การบริหารส่วนตำบลบึงยี่โถ เทศบาลตำบลธัญบุรี และเทศบาลเมืองสนั่นรักษ์

5. แผนปฏิบัติการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

5.1 แผนปฏิบัติการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

เมื่อได้คัดเลือกประเภทของสินค้าเพื่อจะทำการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ ได้แก่ สินค้าประเภทเครื่องดื่มชูกำลังบรรจุขวด และเครื่องดื่มบรรจุกล่อง โดยการประสานไปยังผู้ผลิตสินค้าที่ให้การสนับสนุนโครงการ ได้แก่ บริษัท โอเอสเอส จำกัด และ ชมรมผู้ผลิตกล่องเครื่องดื่ม ทางที่ปรึกษาโครงการฯ ได้จัดตั้งคณะทำงานและจัดทำแผนปฏิบัติการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ รวมทั้งมาตรการในการติดตามและประเมินผลกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการฯ มีทั้งหมด 6 กิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมการผลิตสื่อและป้ายประชาสัมพันธ์
2. กิจกรรมการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และสำรวจทัศนคติชุมชน
3. กิจกรรมการสำรวจและศึกษาข้อมูลการบริโภค การจำหน่าย และสถานการณ์เรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์เครื่องดื่มชูกำลังบรรจุขวดแก้วและเครื่องดื่มบรรจุกล่อง
4. กิจกรรมการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำเพื่อบริจาคเป็นสาธารณกุศล
5. กิจกรรมการจัดตั้งศูนย์รับซื้อซากบรรจุภัณฑ์ของผู้ผลิตสินค้า
6. กิจกรรมจรรยาบรรณย่นต์รับจ้างอาสาสมัครเรียกคืนบรรจุภัณฑ์

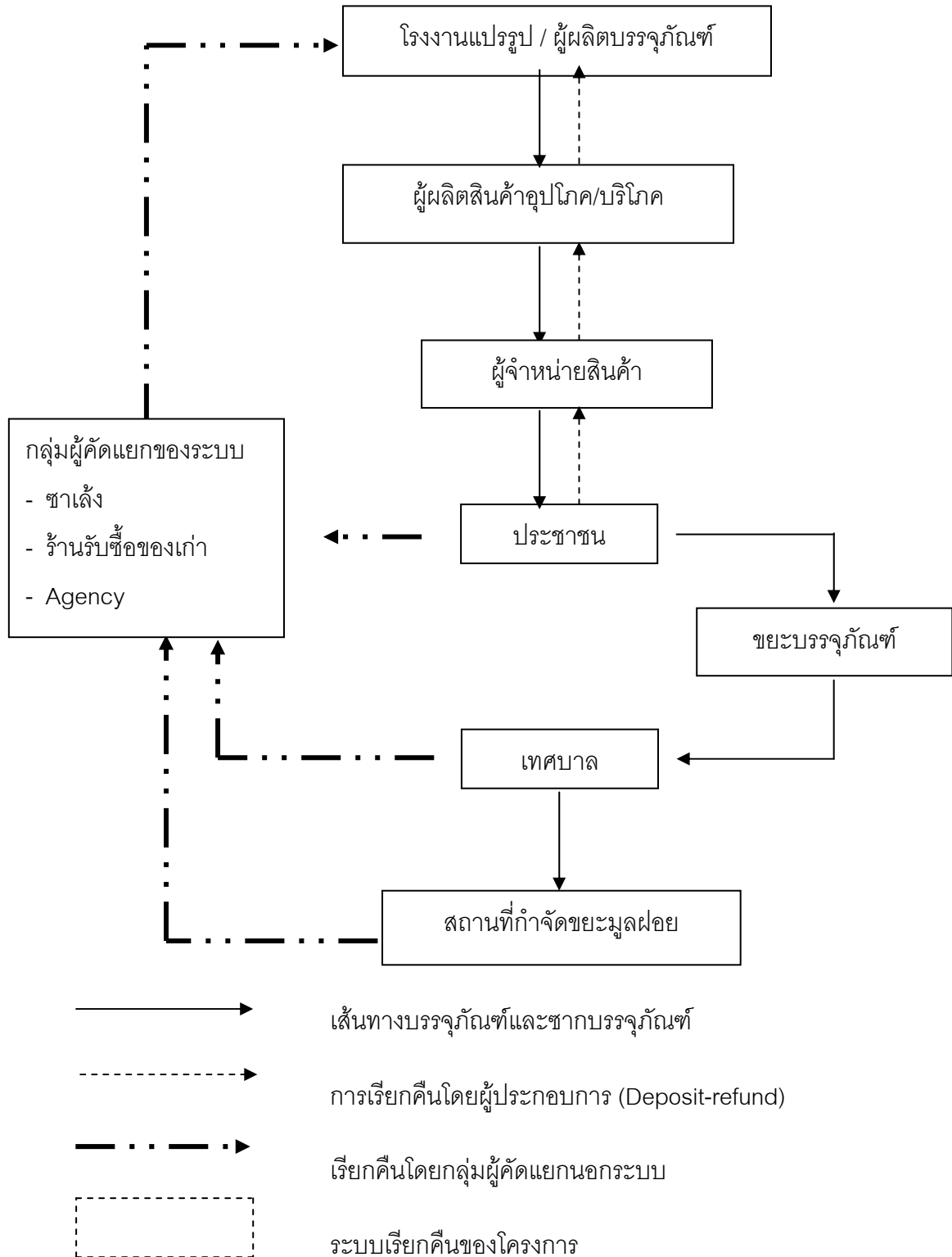
ภาพที่ 4-1 แสดงสภาพพื้นที่ทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

การดำเนินกิจกรรมโครงการจัดทำกลไกการเรียกคืน ซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ ได้มีการเชิญชวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมทำกิจกรรม ได้แก่ ผู้ผลิตสินค้า ผู้ประกอบการค้าปลีก-ส่ง (เน้นสถานีบริการน้ำมันในพื้นที่ศึกษา) ผู้ประกอบการรับซื้อของเก่า โรงงานแปรรูป หน่วยงานท้องถิ่น และประชาชนผู้บริโภคทั่วไป รูปแบบกิจกรรมที่ทางโครงการได้ทำแผนปฏิบัติการเพื่อเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ (รูปที่ 5-2 แสดงระบบการเรียกคืนของโครงการ) ได้กำหนดให้บทบาทในแต่ละภาคส่วนดังนี้

1. ผู้ผลิตสินค้า มีส่วนร่วมในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งการสนับสนุนร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ และการนำซากบรรจุภัณฑ์ของตนที่เรียกคืนได้กลับไปใช้ประโยชน์ต่อไป
2. ร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ มีส่วนร่วมในการจัดเตรียมภาชนะรองรับการคัดแยกพื้นที่จัดวางภาชนะ และกำกับแม่บ้านช่วยดูแลตรวจสอบความสะอาดเรียบร้อยของภาชนะคัดแยก
3. ผู้ประกอบการรับซื้อของเก่า โรงงานแปรรูป มีส่วนร่วมในการเข้ามารับซื้อหรือรับซื้อซากบรรจุภัณฑ์ที่เรียกคืนได้จากร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ โดยมีการประสานงานกับผู้ผลิตสินค้า
4. หน่วยงานท้องถิ่น มีส่วนร่วมให้การอนุเคราะห์รณรงค์ประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ วินิจฉัยยานยนต์รับจ้าง ประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบ และติดตามตรวจสอบ
5. ประชาชนผู้บริโภค มีส่วนร่วมคัดแยกบรรจุภัณฑ์เมื่อบริโภคเสร็จแล้วและทิ้งลงตามถังคัดแยกที่ทางร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำได้จัดเตรียมไว้

5.2 สรุปกิจกรรมการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์และงบประมาณในการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์

กิจกรรม	งบประมาณ (บาท)
1. การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์และป้ายประชาสัมพันธ์	22,500
2. การรณรงค์ประชาสัมพันธ์	58,000
3. การสำรวจและศึกษาข้อมูลการบริโภค การจำหน่าย และสถานการณ์เรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์	22,500
4. การเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ผ่านทางร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ ด้วยกลไกการรับบริจาคจากผู้บริโภคเพื่อนำจำหน่ายช่วยสาธารณกุศล	70,000
5. การจัดตั้งศูนย์รับซื้อซากบรรจุภัณฑ์ของผู้ผลิตสินค้า	6,750
6. กิจกรรมจักรยานยนต์รับจ้างอาสาสมัครเรียกคืนบรรจุภัณฑ์	5,000
7. อื่นๆ	
- งานติดต่อและประสานงาน	10,000
- งานติดตามและประเมินผล	20,000
รวม	214,750

รูปที่ 5-1 แสดงระบบกลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์โครงการ

6. ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

6.1 ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

การดำเนินกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการฯ ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายน 2548 และสิ้นสุดประมาณวันที่ 15 กันยายน 2548 รวมระยะเวลาประมาณ 90 วัน (3 เดือน) ซึ่งการกำหนดระยะเวลาดังกล่าวเพื่อเป็นกรอบระยะเวลาการติดตามและประเมินผล ตามข้อกำหนดการศึกษา แต่กิจกรรมบางส่วนยังดำเนินต่อไป หากผู้เกี่ยวข้องและผู้ดำเนินกิจกรรมมีความต้องการดำเนินงานสำหรับผลการดำเนินกิจกรรมในช่วงระยะเวลาการทดลองมีรายละเอียด ดังนี้

6.1.1 กิจกรรมการผลิตสื่อและป้ายประชาสัมพันธ์

กิจกรรมการผลิตสื่อและป้ายประชาสัมพันธ์ของโครงการที่ปรึกษาได้ จัดทำแผนพับเพื่อใช้ในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อให้กับประชาชนทั่วไปเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญในการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มชูกำลังบรรจุขวดแก้วและเครื่องดื่มบรรจุกล่อง พร้อมทั้งขอความร่วมมือผู้บริโภคในการคัดแยกบรรจุภัณฑ์ดังกล่าวออกจากวัสดุเหลือใช้หรือขยะมูลฝอยอื่นๆ

การจัดทำป้ายผ้าประชาสัมพันธ์โครงการ ได้รับการสนับสนุนจากผู้ผลิตสินค้าที่ให้การสนับสนุนโครงการ ได้แก่ บริษัท โอเอสสกา จำกัด โดยแผนป้ายผ้านี้จะใช้ในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนเข้าร่วมโครงการ การขอความร่วมมือผู้บริโภคและประชาชนทั่วไปทำการคัดแยกและนำกลับคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มชูกำลังบรรจุขวดและเครื่องดื่มบรรจุกล่องเพื่อนำกลับไปแปรรูปใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) หรือใช้ซ้ำ (Reuse) ต่อไป

6.1.2 กิจกรรมการรณรงค์ประชาสัมพันธ์และสำรวจทัศนคติชุมชน

1. การประชาสัมพันธ์และสำรวจทัศนคติหน่วยงานท้องถิ่น

เริ่มโครงการ (ประมาณเดือนเมษายน 2548) โดยได้เข้าพบหารือกับหน่วยงานท้องถิ่น พร้อมทั้งขอความร่วมมือช่วยประชาสัมพันธ์โครงการในพื้นที่ผ่านการประชุมในวาระต่างๆ รวมทั้งสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอโครงการในเบื้องต้น ซึ่งผลการสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะหน่วยงานท้องถิ่น พบว่า หน่วยงานท้องถิ่นเห็นด้วยหากรัฐต้องกำหนดมาตรการด้านภาษีบรรจุภัณฑ์สำหรับสินค้าที่ใช้บรรจุภัณฑ์ที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและกำจัดยาก

โดยซากบรจกัณท์ที่เหลือใช้ผู้ผลิตลิตินค้าควรมีส่วนร่วมในการเรียกคืนขยะบรจกัณท์หรือหาแนวทางในการเรียกคืนซากบรจกัณท์ของตนเองกลับไปใช้ประโยชน์ใหม่หรือใช้ซ้ำ ไม่ควรถให้เป็นภาระของท้องถิ่นหรือรัฐบาล

2. การประชาสัมพันธ์ ส้ารวจทัศนคติ และเชิญชวนร้านจำหน่ายสินค้า

เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2548 คณะที่ปรึกษาได้เข้าประชาสัมพันธ์ในคราวเดียวกับการส้ารวจและเก็บข้อมูลอื่น ๆ และเชิญชวนร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภทเครื่องดื่่มชุกกำลังบรจกัณท์และเครื่องดื่่มบรจกัณท์เข้าร่วมโครงการ ได้ส้ารวจข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามร้านค้าทั้งหมด 81 ร้านค้า พบว่า ผู้ประกอบการร้านค้าส่วนใหญ่ขายเครื่องดื่่มชุกกำลังในหนึ่งวันอยู่ในช่วง 1-15 ขวด โดยลูกค้าส่วนใหญ่จะซื้อใส่ถุงกลับบ้าน ในกรณีที่ถูกค้าดื่่มเครื่องดื่่มชุกกำลังที่ร้าน ร้านค้าส่วนใหญ่มีการจัดการกับขวดเครื่องดื่่มโดยเก็บรวบรวมไว้เองเพื่อขายกับพ่อค้ารับซื้อของเก่า สำหรับกล่องเครื่องดื่่มร้านค้าส่วนใหญ่ขายเครื่องดื่่มบรจกัณท์ 1 - 15 กล่อง/สัปดาห์ โดยลูกค้าส่วนใหญ่จะซื้อใส่ถุงกลับบ้าน ในกรณีที่ถูกค้าดื่่มเครื่องดื่่มบรจกัณท์ที่ร้าน ร้านค้ามีการจัดการกล่องเครื่องดื่่มหลังลูกค้าดื่่มเสร็จคือทิ้งลงถังขยะรวมกับขยะทั่วไป

ร้านค้าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีทัศนคติเห็นด้วยกับการออกกฎหมายให้ครัวเรือนช่วยกันคัดแยกขยะเป็นประเภทที่รีไซเคิลได้และรีไซเคิลไม่ได้ สำหรับทัศนคติความเห็นเกี่ยวกับการจัดการขยะบรจกัณท์ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าให้ประชาชนทุกคนควรร่วมมือกันคัดแยกและให้เทศบาลหรือหน่วยงานท้องถิ่นเป็นผู้จัดการ

3. การประชาสัมพันธ์และส้ารวจทัศนคติเชิญชวนวินัจกรยานยนต์รับจ้าง

เริ่มดำเนินงานตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2548 โดยทำหนังสือขอความร่วมมือผ่านทางหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อให้ท้องถิ่นออกหนังสือแจ้งไปยังวินัจกรยานยนต์รับจ้างที่อยู่ในพื้นที่ จากนั้นคณะที่ปรึกษาจึงเข้าประชาสัมพันธ์ในคราวเดียวกับการส้ารวจทัศนคติและเก็บข้อมูล และทำการส้ารวจจำนวน 28 แห่ง ผลการส้ารวจ พบว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการดื่่มเครื่องดื่่มชุกกำลังในหนึ่งสัปดาห์อยู่ในช่วง 1-10 ขวด โดยส่วนใหญ่ซื้อจากร้านค้าขายของชำ และการจัดการกับขวดเครื่องดื่่มชุกกำลังเมื่อดื่่มเสร็จส่วนใหญ่มีการเก็บรวบรวมไว้เพื่อขาย

สำหรับกล่องเครื่องดื่่ม ผู้ขับรถจักรยานยนต์รับจ้างส่วนใหญ่นิยมดื่่มเครื่องดื่่มบรจกัณท์อยู่ในช่วง 1 - 5 กล่อง/สัปดาห์ โดยมีการจัดการกล่องเครื่องดื่่มหลังการดื่่มเสร็จแล้ว คือทิ้งลงถังขยะตามสะดวก ซึ่งผู้ขับรถจักรยานยนต์รับจ้างส่วนใหญ่สะดวกให้ความร่วมมือหากมีการเรียกคืนซากบรจกัณท์ประเภทกล่องเครื่องดื่่มผ่านร้านค้าขายของชำ

ผู้บริจกรยานยนต์รับจ้างส่วนใหญ่มีทัศนคติความเห็นเกี่ยวกับการออกกฎหมายให้ครัวเรือนช่วยกันคัดแยกขยะเป็นประเภทที่รีไซเคิลได้และรีไซเคิลไม่ได้ สำหรับทัศนคติความเห็นเกี่ยวกับการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์ ผู้บริจกรยานยนต์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าให้เป็นไปตามกลไกของตลาด และความคิดเห็นเกี่ยวกับการออกมาตรการทางด้านภาษีเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ร้านค้าส่วนใหญ่ไม่แสดงทัศนคติความเห็น

4. การประชาสัมพันธ์และสำรวจทัศนคติผู้รับซื้อและคนเก็บ

การประชาสัมพันธ์และสำรวจทัศนคติผู้รับซื้อและคนเก็บของเก่าได้ดำเนินการสำรวจโดยการเข้าพบพูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์การรับซื้อ ปัจจัยด้านการตลาดเรื่องราคาและปริมาณ ทัศนคติความคิดเห็นต่อโครงการ พบว่า ผู้รับซื้อและคนเก็บของเก่ามีทัศนคติเห็นด้วยกับการออกกฎหมายให้ครัวเรือนช่วยกันคัดแยกขยะเป็นประเภทที่รีไซเคิลได้และรีไซเคิลไม่ได้ ส่วนทัศนคติความเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรื่องขยะบรรจุภัณฑ์ ส่วนใหญ่มีความเห็นให้ประชาชนร่วมกันคัดแยกและปล่อยให้เป็นไปตามกลไกของตลาด รวมทั้งส่วนใหญ่มีทัศนคติเห็นด้วยหากรัฐต้องกำหนดมาตรการทางด้านภาษีเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ ผู้รับซื้อและคนเก็บของเก่า โดยผลกระทบที่ผู้ประกอบการจะได้รับหากมีมาตรการด้านภาษีบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่มีความคิดเป็นเชิงบวกในเรื่องการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์อาจทำให้เพิ่มปริมาณในส่วนของครัวเรือนทั่วไปแต่อาจเพิ่มการแข่งขันในเชิงธุรกิจมากขึ้น

5. การประชาสัมพันธ์และสำรวจทัศนคติประชาชนทั่วไป

เริ่มดำเนินกิจกรรมโดยการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมเสริมโดยคณะที่ปรึกษาและผู้สนับสนุนโครงการ โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องขยายเสียง การเล่นเกมสการ์แจกของรางวัลต่างๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ผลิตสินค้า และจากการสอบถามประชาชนทั่วไปในพื้นที่ศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 100 คน พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดื่มเครื่องดื่มชูกำลัง อยู่ในช่วง 4-6 ขวด/สัปดาห์ โดยซื้อจากร้านสะดวกซื้อทั่วไป ด้านการจัดการขวดเครื่องดื่มชูกำลังเมื่อดื่มเสร็จของประชาชนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมทิ้งลงถังขยะตามสะดวก และสะดวกให้ความร่วมมือหากมีการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังผ่านสถานีบริการเชื้อเพลิง (ปั้มน้ำมัน)

สำหรับของกล่องเครื่องดื่ม ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดื่มเครื่องดื่มบรรจุกล่อง ในช่วง 4-6 กล่อง/สัปดาห์ โดยมีการจัดการกล่องเครื่องดื่มเมื่อดื่มเสร็จแล้ว คือ ทิ้งลงถังขยะตามสะดวก และสะดวกให้ความร่วมมือหากมีการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทกล่องเครื่องดื่มผ่านสถานีบริการเชื้อเพลิง (ปั้มน้ำมัน) ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่มีทัศนคติเห็นด้วยเกี่ยวกับการออกกฎหมายให้ครัวเรือนช่วยกันคัดแยกขยะเป็นประเภทที่รีไซเคิลได้และรีไซเคิลไม่ได้ ส่วนการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่มีความเห็นให้ประชาชนทุกคนร่วมมือกันคัดแยก เห็นด้วยกับการออกมาตรการทางด้านภาษีเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่

สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินโครงการของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ควรดำเนินการขยายผลเข้าสู่สถาบันศึกษา โดยอาจจัดทำเป็นโครงการนำร่องก่อน เพื่อให้เยาวชนและนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม
- 2) ควรเพิ่มการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น ทั้งผ่านสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ และหากมีการนำบรรจุภัณฑ์หลักสู่ตรการเรียนการสอนก็จะดียิ่งขึ้น
- 3) การดำเนินการจัดวางถังคัดแยกขยะบรรจุภัณฑ์ต่างๆ อยากให้มีการดำเนินการจัดตั้งขยายพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อความสะดวกในการคัดแยก เพราะบางแห่งไม่มีถังคัดแยกจึงจำเป็นต้องทิ้งรวม

6.1.3 กิจกรรมการสำรวจและศึกษาข้อมูลการจำหน่ายและบริโภค และสถานการณ์เรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มชูกำลังบรรจุขวดและเครื่องดื่มบรรจุกล่อง

ผลการสำรวจจำนวนร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำที่มีตู้แช่ในพื้นที่ศึกษา มีทั้งหมด 88 ร้านค้า ปริมาณยอดจำหน่ายสินค้าประเภทเครื่องดื่มชูกำลังบรรจุขวดเฉลี่ยประมาณ 3,221 ขวด/วัน และเครื่องดื่มบรรจุกล่อง เฉลี่ย 2,967 กล่อง/วัน

สถานการณ์เรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มชูกำลังบรรจุขวด ปัจจุบันมีกลไกการเรียกคืนผ่านการเก็บรวบรวมของคณงานหรือแม่บ้านภายในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง (ปั้มน้ำมัน) ผู้ประกอบการร้านค้าขนาดเล็ก (ตู้แช่) ซาเล้ง และผู้ค้ายของเก่า รวมทั้งร้านรับซื้อของเก่าในท้องถิ่น ราคาซื้อ-ขาย ณ สถานที่เก็บรวบรวม ประมาณกิโลกรัมละ 0.50 – 1.00 บาท โดยร้านค้าของเก่าที่รับซื้อวัสดุรีไซเคิลในพื้นที่โครงการส่วนใหญ่จะรวบรวมขวดเครื่องดื่มชูกำลังที่รับซื้อส่งขายให้กับโรงงานแปรรูป ทั้งที่อยู่ในพื้นที่โครงการ และนอกพื้นที่ โดยมีราคาซื้อสำหรับโรงงานแปรรูปขวดแก้ว (หน้าโรงงาน) ประมาณ กิโลกรัมละ 1.20 – 1.50 บาท สำหรับขวดเครื่องดื่มชูกำลังบางส่วนที่มีสภาพดี ไม่ชำรุดเสียหาย และสะอาด บางยี่ห้อร้านรับซื้อของเก่าบางรายจะส่งไปขายยังโรงงานล้างขวดที่อยู่นอกพื้นที่ หรือมีโรงงานพริกไทยเข้ารับ โดยราคาซื้อสำหรับขวดเครื่องดื่มชูกำลังที่นำไปล้างใช้ใหม่ ประมาณกิโลกรัม 2.00-2.20 บาท ในการนำซากขวดเครื่องดื่มชูกำลังไปใช้ประโยชน์ใหม่ มีทั้งนำไปใช้โดยตรงจากร้านค้าของชำ ได้แก่ ใส้สุราแบ่งขาย (สุราขาว) การนำแปรรูปใช้ใหม่ (Recycle) และการนำไปใช้ซ้ำ (Reuse) ของผู้ผลิตเครื่องดื่มชูกำลังเอง การนำไปใช้ซ้ำจะต้องเป็นขวดแก้วที่สะอาดไม่มีการปนเปื้อนใดๆ โดยจะมีการแยกไว้ภายหลังการบริโภค ซึ่งยังมีปริมาณค่อนข้างน้อย เนื่องจากที่ผ่านมาร้านค้าส่วนใหญ่ไม่มีกลไกในการคัดแยกขวดแก้วเหล่านี้ออกจากขยะมูลฝอยทั่วไป

สำหรับซากกบฏจุกัดเครื่องตี๋ม ปัจจุบันยังไม่มีการเรียกคืนซากกบฏจุกัดเครื่องตี๋มในพื้นที่ เนื่องจากมูลค่าของกบฏจุกัดมีน้อยมาก เนื่องจากรวมถึงกลไกการนำไปใช้ประโยชน์ใหม่ทั้งในรูปการแปรรูปใช้ใหม่หรือการนำไปผลิตเป็นสินค้าประเภทอื่นยังไม่แพร่หลายและชัดเจน แต่ก็พอมีบ้างที่ปนไปกลับเศษกระดาษทั่วไปเพื่อนำส่งโรงงานแปรรูปกระดาษใช้แล้ว ซึ่งก็จะมีราคาต่ำลงไปอีก (ราคากระดาษรวมประมาณ 1 - 2 บาท)

6.1.4 กิจกรรมการเรียกคืนซากกบฏจุกัดผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ

ดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิญชวนโดยตรงและทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้ประกอบการร้านค้าต่างๆ ในพื้นที่ ทั้งที่เป็นร้านสะดวกซื้อที่ตั้งอยู่ในสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ร้านสะดวกซื้อและร้านค้าทั่วไปที่อยู่นอกสถานีบริการฯ จำนวนทั้งหมด 88 ราย ดำเนินการเรียกคืนซากกบฏจุกัดโดยได้จัดวางภาชนะรองรับการคัดแยกซากกบฏจุกัดทั้งสองประเภทไว้ตามร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำจำนวน 17 ชุด ได้แก่ ถังสีน้ำเงินสำหรับรองรับซากกบฏจุกัดเครื่องตี๋มและถังสีเหลืองรองรับซากกบฏจุกัดเครื่องตี๋ม ส่วนจุดอื่นๆ จะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการเก็บรวบรวมของร้านค้าเอง (ซึ่งส่วนใหญ่เป็นร้านค้าของชำขนาดเล็กประเภทตู้แช่) การดูแลและจัดเก็บ รวมทั้งการบันทึกข้อมูลปริมาณการเรียกคืนซากกบฏจุกัด ผ่านกลไกผู้เก็บรวบรวมเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้ว โดยซากกบฏจุกัดที่รวบรวม ได้ให้กับผู้ดูแลหรือเจ้าของร้าน เพื่อเป็นแรงจูงใจและเป็นค่าตอบแทนของผู้ดำเนินกิจกรรมของระบบ

สำหรับปริมาณการเรียกคืนซากกบฏจุกัดผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ พบว่า ในระยะแรกของการทดลองปริมาณยังมีไม่มากนัก โดยเฉพาะกบฏจุกัดเครื่องตี๋ม ต่อมาที่ปรึกษาได้เพิ่มราคาในการรับซื้อกบฏจุกัดเครื่องตี๋มในราคาที่ จากราคาประมาณ 3 บาท (ตามกลไกตลาด) เป็นราคา 5 บาท (เงินอุดหนุน 2 บาท) ทำให้เป็นแรงจูงใจสำหรับผู้เก็บรวบรวมและผู้ดูแล พบว่า มีปริมาณซากกบฏจุกัดเครื่องตี๋มที่กำลังที่เรียกคืนผ่านร้านค้าและร้านสะดวกซื้อ เฉลี่ยวันละ 537 ขวด คิดเป็น ร้อยละ 16.68 ของปริมาณการจำหน่ายในพื้นที่ (ปริมาณการจำหน่าย เท่ากับ 3,221 ขวดต่อวัน) ส่วนซากกบฏจุกัดเครื่องตี๋มมีปริมาณการเรียกคืนผ่านร้านค้าและร้านสะดวกซื้อ เฉลี่ยวันละ 288 กบฏจุกัด คิดเป็นร้อยละ 9.69 ของปริมาณการจำหน่ายในพื้นที่ (ปริมาณการจำหน่าย เท่ากับ 2,967 กบฏจุกัดต่อวัน)

6.1.5 กิจกรรมการจัดตั้งศูนย์รับซื้อซากบรรจุภัณฑ์ของผู้ผลิตสินค้า

กิจกรรมการจัดตั้งศูนย์รับซื้อซากบรรจุภัณฑ์ของผู้ผลิตสินค้าไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากผู้ผลิตสินค้าไม่ให้ความสนใจในกิจกรรมดังกล่าว ประกอบกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการจะผ่านกลไกการรับซื้อที่มีอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องจัดตั้งศูนย์ขึ้นมา ส่วนการรับซื้อกล่องเครื่องดื่มของโครงการได้มีการรวบรวมไว้สถานที่เรียกคืนส่วนหนึ่ง และบางส่วนได้ขายให้กับผู้รับซื้อของเก่า

6.1.6 กิจกรรมจักรยานยนต์รับจ้างอาสาสมัครเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์

ในพื้นที่ศึกษามีตัวรถจักรยานยนต์จำนวน 28 คัน มีจักรยานยนต์รับจ้างจำนวนประมาณ 425 คัน ปริมาณการบริโภคโดยเฉลี่ยประมาณ 445 ขวดต่อวัน และจากการประชาสัมพันธ์และสร้างกลไกเรียกคืนซากขวดเครื่องดื่มชูกำลังผ่านการเก็บรวบรวมจากผู้ขับขี่จักรยานยนต์รับจ้าง พบว่า สามารถเรียกคืนซากฯ ได้เฉลี่ย 392 ขวดต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 88.08 ของปริมาณการบริโภคของกลุ่ม (445 ขวดต่อวัน) และคิดเป็นร้อยละ 12.16 ของยอดจำหน่ายในพื้นที่ (3,221 ขวดต่อวัน)

การดำเนินกิจกรรมโครงการจัดทำกลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แสดง
ดังภาพที่ 6-1

การประชุมสัมมนาโครงการและชี้แจงรายละเอียดโครงการกับหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่นำร่อง

การดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และสำรวจทัศนคติ

การดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และสำรวจทัศนคติ

ติดป้ายรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการ ณ วินจรรย์ยานยนต์

ภาพที่ 6-1 แสดงภาพการดำเนินกิจกรรมโครงการจัดทำกลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

ติดตั้งป้ายรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการ ณ ร้านค้าและ สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง

กล่องเครื่องดื่มที่เรียกคืนได้ในตามจุดต่างๆ ที่จัดวางถึง

ขวดเครื่องดื่มชูกำลังที่เรียกคืนได้ในตามจุดต่างๆ ที่จัดวางถึง

การจัดวางภาชนะเรียกคืนบรรจุภัณฑ์กล่องเครื่องดื่มและเครื่องดื่มชูกำลัง

ภาพที่ 6-1 แสดงภาพการดำเนินกิจกรรมโครงการจัดทำกลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

6.3 สรุปผลการดำเนินกิจกรรมของโครงการ

การดำเนินกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ในระยะเวลาศึกษา 90 วัน ระหว่างวันที่ 16 มิถุนายน – 15 กันยายน 2548 ซึ่งการเรียกคืนซากขวดเครื่องดื่มชูกำลังและกล่องเครื่องดื่ม จากการดำเนินกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการ ผลการดำเนินโครงการดังแสดงในตารางที่ 6-1 – 6-4

ตารางที่ 6-1 สรุปการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังและกล่องเครื่องดื่มเฉลี่ยระหว่างวันที่ 16 มิถุนายน ถึง 15 กรกฎาคม 2548

การเรียกคืน	ปริมาณการเรียกคืน (16 มิ.ย. – 15 ก.ค. 48)			
	ขวดเครื่องดื่มชูกำลัง		กล่องเครื่องดื่ม	
	ปริมาณเฉลี่ย (ขวด/วัน)	ร้อยละ (ของยอดจำหน่าย)	ปริมาณเฉลี่ย (กล่อง/วัน)	ร้อยละ (ของยอดจำหน่าย)
ผ่านวินจรรย์ยานยนต์รับจ้าง	176	5.47	0	0
ผ่านร้านค้าของชำที่มีตู้แช่ (ไม่มีถังคัดแยก)	63	1.95	0	0
ผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ (มีถังคัดแยกให้)	79	2.44	66	2.21
เฉลี่ยปริมาณการเรียกคืนต่อวัน	318	9.86	66	2.21

หมายเหตุ : ปริมาณการจำหน่าย เครื่องดื่มชูกำลัง เท่ากับ 3,221 ขวดต่อวัน และเครื่องดื่มบรรจุกล่อง เท่ากับ 2,967กล่อง/วัน

ตารางที่ 6-2 สรุปการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังและกล่องเครื่องดื่มเฉลี่ยระหว่างวันที่ 16 กรกฎาคม ถึง 15 สิงหาคม 2548

การเรียกคืน	ปริมาณการเรียกคืน (16 ก.ค. – 15 ส.ค. 48)			
	ขวดเครื่องดื่มชูกำลัง		กล่องเครื่องดื่ม	
	ปริมาณเฉลี่ย (ขวด/วัน)	ร้อยละ (ของยอดจำหน่าย)	ปริมาณเฉลี่ย (กล่อง/วัน)	ร้อยละ (ของยอดจำหน่าย)
ผ่านวินจรรย์ยานยนต์รับจ้าง	366	11.36	13	0.44
ผ่านร้านค้าของชำที่มีตู้แช่ (ไม่มีถังคัดแยก)	179	5.54	0	0
ผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ (มีถังคัดแยกให้)	214	6.66	190	6.40
เฉลี่ยปริมาณการเรียกคืนต่อวัน	759	23.56	203	6.84

หมายเหตุ : ปริมาณการจำหน่าย เครื่องดื่มชูกำลัง เท่ากับ 3,221 ขวดต่อวัน และเครื่องดื่มบรรจุกล่อง เท่ากับ 2,967กล่อง/วัน

ตารางที่ 6-3 สรุปการเรียกคืนซากบรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังและกล่องเครื่องดื่มเฉลี่ยระหว่างวันที่ 16 สิงหาคม ถึง 15 กันยายน 2548

การเรียกคืน	ปริมาณการเรียกคืน (16 ส.ค. – 15 ก.ย. 48)			
	ขวดเครื่องดื่มชูกำลัง		กล่องเครื่องดื่ม	
	ปริมาณเฉลี่ย (ขวด/วัน)	ร้อยละ (ของยอดจำหน่าย)	ปริมาณเฉลี่ย (กล่อง/วัน)	ร้อยละ (ของยอดจำหน่าย)
ผ่านวินัจฉัยานยนต์รับจ้าง	392	12.16	29	0.99
ผ่านร้านค้าของชำที่มีตู้แช่ (ไม่มีถังคัดแยก)	209	6.48	0	0
ผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ (มีถังคัดแยกให้)	328	10.20	288	9.69
เฉลี่ยปริมาณการเรียกคืนต่อวัน	929	28.84	317	10.68

หมายเหตุ : ปริมาณการจำหน่าย เครื่องดื่มชูกำลัง เท่ากับ 3,221 ขวดต่อวัน และเครื่องดื่มบรรจุกล่อง เท่ากับ 2,967กล่อง/วัน

ตารางที่ 6-4 สรุปการเรียกคืนซากบรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังและกล่องเครื่องดื่มเฉลี่ยระหว่างวันที่ 16 มิถุนายน ถึง 15 กันยายน 2548 (รวมทั้งโครงการ 90 วัน)

การเรียกคืน	ปริมาณการเรียกคืน (16 มิ.ย. – 15 ก.ย. 48)			
	ขวดเครื่องดื่มชูกำลัง		กล่องเครื่องดื่ม	
	ปริมาณเฉลี่ย (ขวด/วัน)	ร้อยละ (ของยอดจำหน่าย)	ปริมาณเฉลี่ย (กล่อง/วัน)	ร้อยละ (ของยอดจำหน่าย)
ผ่านวินัจฉัยานยนต์รับจ้าง	313	9.71	14	0.47
ผ่านร้านค้าของชำที่มีตู้แช่ (ไม่มีถังคัดแยก)	151	4.69	0	0
ผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ (มีถังคัดแยกให้)	209	6.48	182	6.13
เฉลี่ยปริมาณการเรียกคืนต่อวัน	929	20.88	196	6.67

หมายเหตุ : ปริมาณการจำหน่าย เครื่องดื่มชูกำลัง เท่ากับ 3,221 ขวดต่อวัน และเครื่องดื่มบรรจุกล่อง เท่ากับ 2,967กล่อง/วัน

7. สถานการณ์การเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และแนวทางการจัดการซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

7.1 แนวทางการเรียกคืนซากขวดเครื่องดื่มชูกำลัง

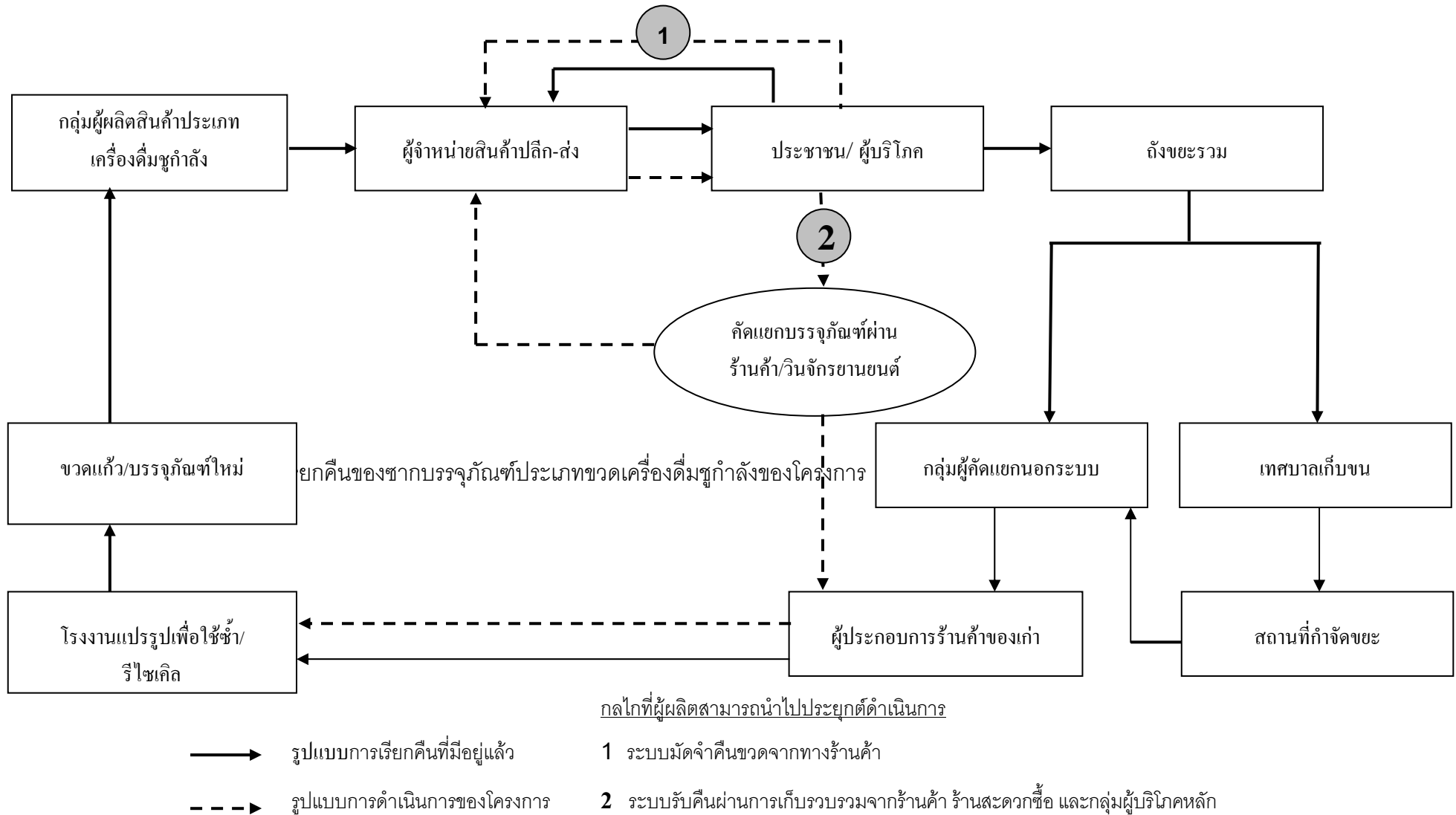
การเรียกคืนขวดเครื่องดื่มชูกำลังในปัจจุบันส่วนใหญ่มีลักษณะของการรับซื้อผ่านรับซื้อของเก่า ซาเล้ง คนเก็บของเก่า และส่งเข้าโรงงานหลอมเพื่อผลิตเป็นขวดใหม่ มีเพียงบางส่วนนำกลับไปล้างเพื่อบรรจุสินค้าใหม่ เนื่องจากกระบวนการคัดแยกและเก็บรวบรวมเกิดที่กลางทางและปลายทาง คือส่วนใหญ่ถูกเก็บรวบรวมจากถังขยะและสถานที่ฝังกลบขยะมูลฝอย ทำให้สภาพขวดเสียหาย แตกหัก และมีการปนเปื้อนและสกปรกไม่สามารถนำกลับไปใช้ซ้ำได้ เนื่องจากไม่เป็นที่ต้องการของผู้ผลิตสินค้า ทั้งที่จริงแล้ว ขวดเครื่องดื่มชูกำลังสามารถนำกลับไปใช้ซ้ำได้หลายครั้งหากผู้ผลิตมีความมั่นใจว่ามีความสะอาดและไม่ชำรุดเสียหาย

ดังนั้น แนวทางในการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังหากประสงค์จะนำกลับไปใช้ซ้ำจะต้องหากกลไกการคัดแยกและเก็บรวบรวมจากต้นทางตั้งแต่ผู้บริโภคโดยไม่ให้ตกลงไปในถังขยะหรือผ่านการเก็บขนไปยังสถานที่กำจัดมูลฝอยของเทศบาล ซึ่งผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตสินค้าสามารถดำเนินการได้โดยผ่านระบบมัดจำคืนขวดจากร้านค้า หรือระบบการรับคืนผ่านการเก็บรวบรวมจากร้านค้า ร้านสะดวกซื้อ และกลุ่มผู้บริโภคหลัก (ได้แก่ จักรยานยนต์รับจ้าง รถสองแถว รถโดยสารต่างๆ)

รูปแบบกลไกการเรียกคืนของซากบรรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องดื่มชูกำลังของโครงการดังแสดงรูปที่ 7-1

7.2 แนวทางการเรียกคืนซากกล่องเครื่องดื่ม

การเรียกคืนกล่องเครื่องดื่มปัจจุบันยังไม่นิยมแพร่หลาย เนื่องจากกระบวนการในการคัดแยก การเก็บรวบรวม และการนำไปแปรรูปใช้ใหม่ยังไม่มีการลงทุนที่มีประสิทธิภาพเพียงพอและแพร่หลาย ทำให้ราคาซื้อยังต่ำ จึงทำให้ไม่เกิดกลไกการตลาด แนวทางการเรียกคืนซากกล่องเครื่องดื่ม ในระยะแรกจะต้องใช้วิธีการอุดหนุนด้านราคาหรือการสร้างแรงจูงใจด้วยวิธีการให้รางวัล จนกว่ากลไกการตลาดจะสามารถทำงานเองได้ ทั้งนี้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องศึกษาและวิจัยหาแนวทางการนำกลับไปใช้ประโยชน์ใหม่ให้มากขึ้น

รูปที่ 7-1 รูปแบบกลไกการเรียกคืนของซากบรรจุภัณฑ์ประเภทขวดเครื่องตัดหญ้ากำลังของโครงการ

สำหรับแนวทางการเก็บรวบรวมเพื่อให้ได้กล่องเครื่องดื่มจะต้องจัดให้มีการเรียกคืนที่ต้นทางเพื่อป้องกันการปนเปื้อนและการสกปรก โดยจัดระบบการเก็บรวบรวมจากแหล่งกำเนิดหลัก ทั้งจะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งผู้ผลิตกล่อง ผู้ผลิตสินค้า ผู้จำหน่าย หน่วยงานท้องถิ่น และรัฐบาล

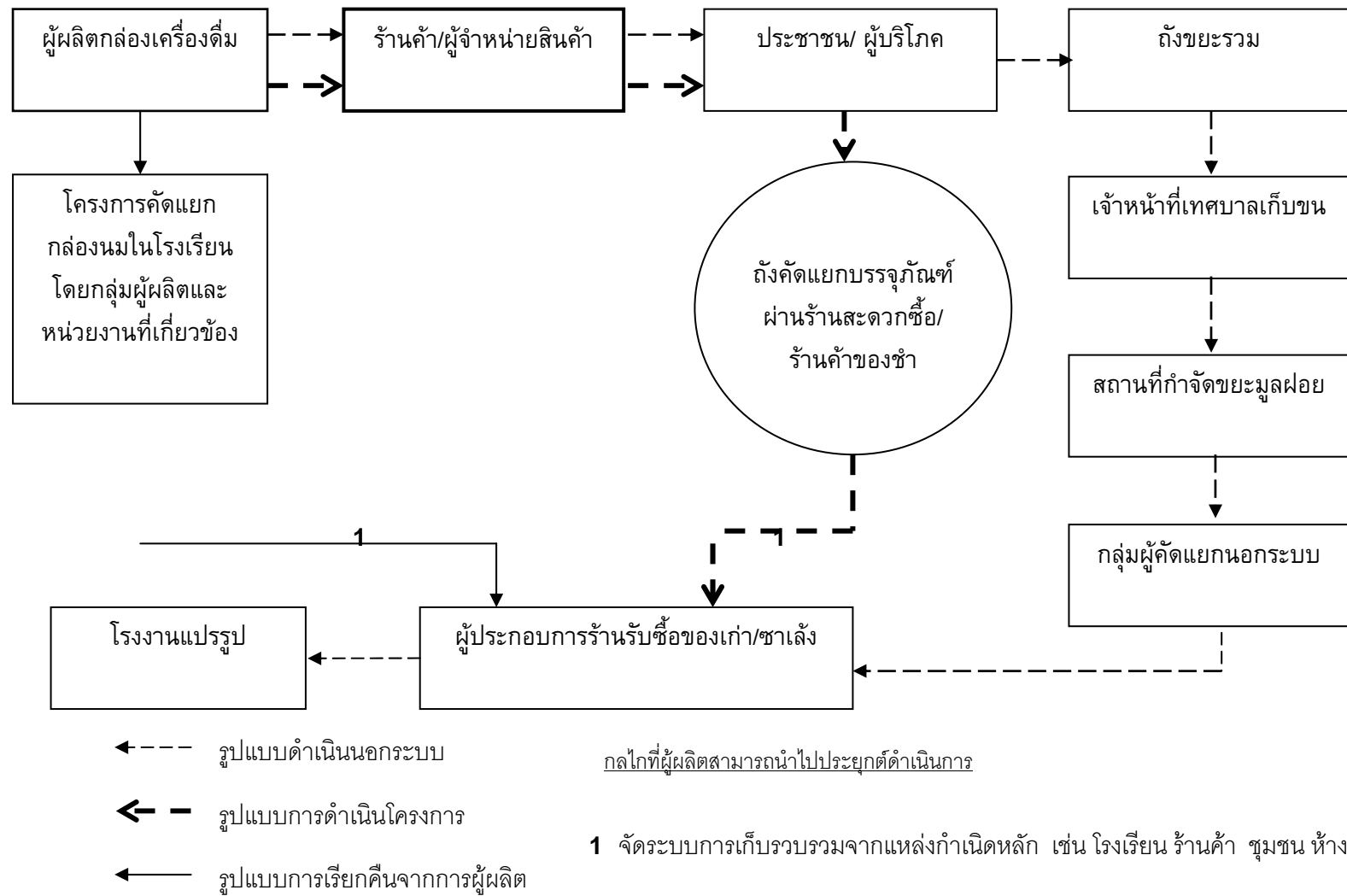
รูปแบบกลไกการเรียกคืนของซากบรรจุภัณฑ์ประเภทกล่องเครื่องดื่มของโครงการดังแสดงรูปที่ 7-2

7.3 แนวทางการจัดการซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์

การจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์ที่ผ่านมาของไทยเป็นการจัดการจากภาครัฐ โดยกฎหมายกำหนดให้ราชการส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เก็บขนและกำจัดขยะมูลฝอย ขยะบรรจุภัณฑ์ถูกจัดเป็นขยะชุมชนด้วย การคัดแยกที่กลางทางและปลายทาง ทำให้ไม่สามารถจัดการขยะบรรจุภัณฑ์ให้มีการใช้ซ้ำและรีไซเคิลที่มีประสิทธิภาพเพียงพอเท่าที่ควร

นอกจากนี้ โครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จะเสริมสร้างและสนับสนุนกลไกการจัดการบรรจุภัณฑ์และของเสียบรรจุภัณฑ์ยังมีลักษณะ “ต่างคนต่างทำ” ไม่เป็นการจัดการในลักษณะบูรณาการและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทำให้การเรียกคืนของเสียบรรจุภัณฑ์เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรและไม่ครบวงจร

จากผลการสำรวจ ศึกษา และการแสดงความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องในหลายๆ โครงการ พบว่าแนวคิดที่จะบังคับใช้มาตรการทางภาษีบรรจุภัณฑ์ที่กำจัดยากหรือไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นการเก็บภาษีขวดพลาสติกบรรจุภัณฑ์ ภาษีบรรจุภัณฑ์ ยังไม่ควรนำมาใช้ในขณะนี้ เนื่องจากสภาพของเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีการผลิตบรรจุภัณฑ์ต่างๆ ของประเทศไทยยังไม่เอื้ออำนวย ยังไม่สามารถหาผลิตบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่มีคุณสมบัติและราคาที่เหมาะสมได้ ประกอบกับมาตรการทางภาษีจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการผลิตและขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมบางสาขา จึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบ หากบังคับใช้ต้องมั่นใจว่าจะสามารถลดปริมาณการใช้ลงได้หรือเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิตและจูงใจให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพ ผลกระทบจะต้องไม่ตกแก่ประชาชนซึ่งจะได้รับความเดือดร้อน ดังนั้น แนวทางการจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์ในระยะแรกควรเป็นลักษณะของการส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วม หรือที่เรียกว่า Integrated Waste Management (IWM) โดยมีลักษณะของการสมัครใจ

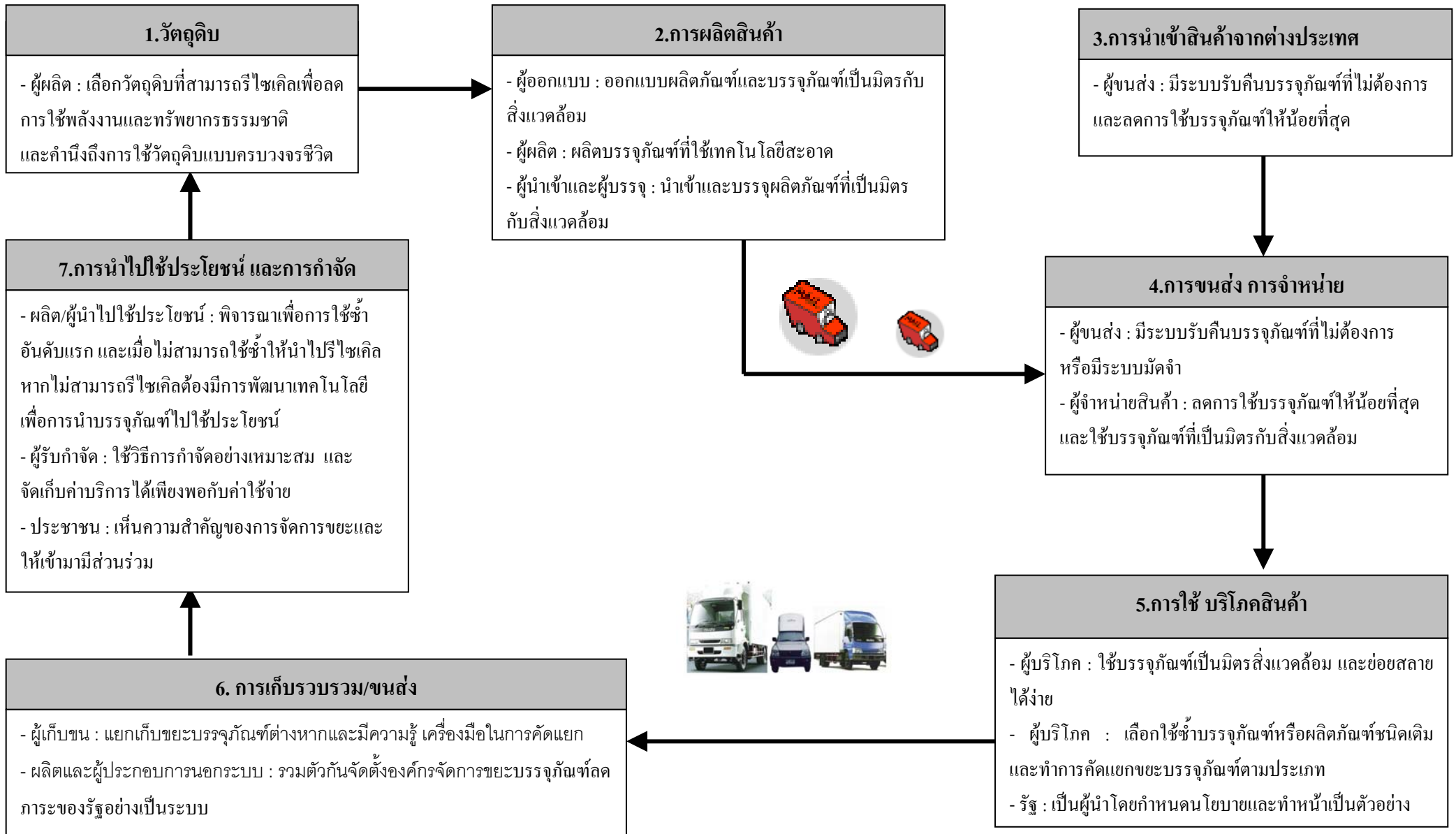
รูปที่ 7-2 รูปแบบกลไกการเรียกคืนของซากบรรจุภัณฑ์ประเภทกล่องเครื่องดื่มของโครงการ

กรมควบคุมมลพิษ ได้มอบหมายให้ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ ทำการศึกษากร่างกฎหมายการจัดการของเสียบรรจุภัณฑ์ไว้ ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การจัดการบรรจุภัณฑ์และของเสียบรรจุภัณฑ์ ซึ่งผลการศึกษา สรุปได้ใน ตารางที่ 7-1 และรูปที่ 7-3

ตารางที่ 7-1 แผนยุทธศาสตร์สำหรับการจัดการบรรจุภัณฑ์และของเสียบรรจุภัณฑ์ที่เสนอโดย ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้เกี่ยวข้อง	ยุทธศาสตร์
1. ผู้ออกแบบ ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้บรรจุ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2. การผลิตบรรจุภัณฑ์ที่ใช้เทคโนโลยีสะอาด 3. การนำเข้าและบรรจุผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
2. ผู้ขนส่ง ผู้จัดจำหน่าย	<ol style="list-style-type: none"> 1. การรับคืนบรรจุภัณฑ์เมื่อส่งมอบสินค้า 2. การใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีประโยชน์ 3. การส่งเสริมให้ใช้บรรจุภัณฑ์ที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
3. ผู้ใช้ ผู้บริโภค	<ol style="list-style-type: none"> 1. การส่งเสริมการใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2. การส่งเสริมให้ผู้บริโภคแยกขยะ 3. การกำหนดนโยบายให้หน่วยงานของรัฐจัดจ้าง ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและให้มีการคัดแยกขยะอย่างเป็นระบบ
4. ผู้เก็บรวบรวม ขนส่ง และกำจัด	<ol style="list-style-type: none"> 1. การคัดแยกที่มีประสิทธิภาพ 2. การจัดตั้งเครือข่ายรวบรวมขยะบรรจุภัณฑ์ 3. การกำจัดขยะบรรจุภัณฑ์ที่ไม่สามารถรีไซเคิลได้อีกอย่าง ถูกต้องตามหลักสุขอนามัย 4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

อย่างไรก็ตาม แนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการบรรจุภัณฑ์และของเสียบรรจุภัณฑ์ใน ภาคเอกชน ได้มีการจัดตั้งสถาบันการจัดการบรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม (Institute of Packaging Management for Environment) หรือ CEMPRE-THAI ภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย โดยมีลักษณะขององค์กรที่ไม่แสวงหากำไร สนับสนุนแนวทางการจัดการบรรจุภัณฑ์และของเสียบรรจุภัณฑ์แบบอย่างยั่งยืนและครบวงจรโดยไม่ใช้การเก็บภาษีหรือ ค่าธรรมเนียม ซึ่งมีผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง 5 ประเภท ได้แก่ พลาสติก กระดาษ แก้ว โลหะ และอลูมิเนียม การจัดตั้งสถาบันฯ ดังกล่าวน่าจะเป็นผลดีต่อการจัดการบรรจุภัณฑ์และของเสียบรรจุภัณฑ์สำหรับประเทศไทย เนื่องจากเป็นการจัดตั้งขึ้นมาด้วยความสมัครใจของภาคเอกชนเอง เพื่อให้การดำเนินงานมีลักษณะของการมีส่วนร่วมและได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้เกิดความ มั่นใจ สถาบันฯ และหน่วยงานของรัฐ (กรมควบคุมมลพิษ) ควรจัดทำเป็นบันทึกข้อตกลงร่วมกันในการ ดำเนินงาน

รูปที่ 7-3 แนวทางการจัดการซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แบบยั่งยืนและครบวงจร

8. สรุปและวิเคราะห์การศึกษา การติดตามและประเมิน ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

8.1 สรุปและวิเคราะห์ผลการศึกษา

สรุปผลปริมาณซากบรรจุภัณฑ์ที่เรียกคืนได้โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ในเดือนที่สาม ซึ่งเป็นเดือนสุดท้ายของการทดลองดำเนินกิจกรรม พบว่า สามารถเรียกคืนซากขวดเครื่องดื่มชูกำลังได้ เฉลี่ยวันละ 929 ขวด คิดเป็น ร้อยละ 28.84 ของปริมาณการจำหน่ายในพื้นที่ (3,221 ขวดต่อวัน) ปริมาณซากกล่องเครื่องดื่มเรียกคืนได้ เฉลี่ยวันละ 317 ขวด คิดเป็น ร้อยละ 10.68 ของปริมาณการจำหน่ายในพื้นที่ (2,967 กล่องต่อวัน) โดยซากบรรจุภัณฑ์ทั้งหมดมอบให้ผู้ดูแลในการเก็บรวบรวม (แม่บ้าน พนักงานรักษาความสะอาด จักรยานยนต์รับจ้างอาสาสมัคร และเจ้าของร้านขายของชำ) โดยขวดเครื่องดื่มชูกำลังสามารถขายให้กับผู้รับซื้อของเก่าที่มารับซื้อถึงที่ ในราคา กิโลกรัมละ 0.50 - 0.75 บาท นอกจากนี้ ขวดเครื่องดื่มชูกำลังบางส่วนที่เกิดจากการคัดแยกและเก็บรวบรวม ถ้ามีสะอาด ไม่มีการปนเปื้อน พร้อมมีฝาปิดเรียบร้อยสามารถขายให้ร้านขายของชำในพื้นที่บางแห่งเพื่อแบ่งขายสุราขาว และมีบางส่วนถูกส่งขายให้กับโรงงานล้างขวดเพื่อส่งขายต่อให้กับโรงงานผู้ผลิตสินค้าต่อไป ทั้งสินค้าเดิม (เครื่องดื่มชูกำลัง) และสินค้าที่ต้องการบรรจุขวดอื่นๆ (พริกไทย และเครื่องเทศ ฯลฯ) โดยการซื้อขายขวดเพื่อล้างและนำไปใช้ใหม่ มีราคาหน้าโรงงาน ประมาณ กิโลกรัมละ 2.00 - 2.20 บาท และโรงงานล้างขวดสามารถขายคืนให้กับผู้ผลิตสินค้าเดิมหรือสินค้าอื่นๆ ได้ราคาขวดละ 0.50 บาท ซึ่งจะทำให้ต้นทุนของบรรจุภัณฑ์ลดลงไปครึ่งหนึ่งเมื่อเทียบกับขวดที่ผลิตขึ้นใหม่ (ประมาณขวดละ 1.00 บาท)

สำหรับกล่องเครื่องดื่ม ที่ผ่านมาในพื้นที่ยังไม่มีมีการซื้อขายเฉพาะประเภท ส่วนใหญ่ขายปนไปกับเศษกระดาษ กิโลกรัมละประมาณ 1.00 บาท (กระดาษรวม) จึงทำให้ยังไม่มีมีการคัดแยกและเก็บรวบรวมแยกชนิดอย่างชัดเจน ทางโครงการจึงต้องเป็นผู้รับซื้อจากผู้เก็บรวบรวม ในราคา กิโลกรัมละ 5.0 บาท เมื่อได้ปริมาณมากจะส่งให้กับเอเย่นต์รับซื้อ ซึ่งปัจจุบันมีผู้รับซื้อกล่องเครื่องดื่มเพียงแห่งเดียว ได้แก่ บริษัท แก้วกรุงไทย จำกัด (ไม่รวมผู้ประกอบการค้า ร้านค้าของเก่าทั่วประเทศที่รับซื้อและจัดส่งให้) ตั้งอยู่ อำเภอวังน้อย จังหวัดอยุธยา โดยได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจาก ชมรมผู้ผลิตกล่องเครื่องดื่มองค์กรกลุ่มผู้ผลิตกล่องเครื่องดื่มหลักในประเทศไทย ปัจจุบันราคาซื้อหน้าโรงงาน ประมาณ 3.0-3.20 บาท (สำหรับกล่องที่ไม่ได้ทำความสะอาด) และ ราคา 4.00 บาท (สำหรับกล่องที่ล้างทำความสะอาดแล้ว) ซึ่งเท่ากับว่าโครงการต้องอุดหนุน กิโลกรัมละประมาณ 2.00 บาท

8.2 การประเมินผลการดำเนินงาน

8.2.1 การประเมินผลด้านเศรษฐศาสตร์

การประเมินผลทางด้านเศรษฐศาสตร์ของโครงการ เป็นการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน (Cost-Benefit Analysis : CBA) ใช้วิเคราะห์ดูความเป็นไปได้ในการลงทุนของโครงการ โดยพิจารณาถึงเกณฑ์ตัดสินใจลงทุนในโครงการโดยใช้หลักเกณฑ์ 3 วิธี คือมูลค่าปัจจุบันของผลได้สุทธิ (Net Present Value : NPV) อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุน (Benefit Cost Ratio : BCR) และอัตราผลตอบแทนภายในโครงการ (Internal Rate of return : IRR) มีข้อกำหนดการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ระยะเวลาโครงการ ได้กำหนดระยะเวลาของโครงการไว้เป็นเวลา 12 ปี
2. อัตราคิดลด (Discount rate) ที่ใช้ในการหาค่าปัจจุบันเป็นค่าเสียโอกาสของทุน โดยในการศึกษาเลือกใช้อัตราผลตอบแทนเท่ากับร้อยละ 12 ต่อปี
3. ในการประมาณการรายได้และค่าใช้จ่ายต่างๆ ใช้ราคา พ.ศ. 2548 เป็นหลัก

ที่ปรึกษาโครงการได้ประเมิน ในช่วงระหว่างการดำเนินโครงการ และทำการประเมินการคาดการณ์ด้านเศรษฐศาสตร์ในการดำเนินโครงการรวม 12 ปี โดยประเมินค่าทางด้านเศรษฐศาสตร์จะแยกการดำเนินการ 2 กรณี คือ การดำเนินการโดยโครงการหรือหน่วยงานกลาง และการดำเนินการโดยผู้ประกอบการร้านค้าเป็นผู้ดำเนินการ สามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

1. กรณีที่ 1 การประเมินผลด้านเศรษฐศาสตร์ของกิจกรรมการเรียกคืนซากบรจจุภัณฑ์โดยการคัดแยกของประชาชนผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำของโครงการ (นำร่อง)

จากการตั้งสมมติฐานของกิจกรรมและทำการประเมินผลทางด้านเศรษฐศาสตร์ พบว่าผลรวมของค่าปัจจุบันของผลตอบแทน (NPB) เท่ากับ 439,811.90 บาทผลรวมของค่าปัจจุบันของต้นทุน (NPC) เท่ากับ 560,011.67 บาท มูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนสุทธิ (NPV) -120,199.77 บาท อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน เท่ากับ 0.79 (BCR) อัตราผลตอบแทนภายใน (IRR) ของกิจกรรมเท่ากับร้อยละ 1.1 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าเสียโอกาสของทุนที่ร้อยละ 12

แสดงว่ากิจกรรมการเรียกคืนซากบรจจุภัณฑ์โดยการคัดแยกของประชาชนผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำโดยหน่วยงานกลางเป็นผู้ดำเนินการ เป็นโครงการที่ไม่มีความคุ้มค่าในการลงทุนทางการเงิน โดยให้ผลตอบแทนจากการลงทุนเป็นมูลค่าปัจจุบันสุทธิเป็นลบ ค่าอัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุนน้อยกว่า 1 และอัตราผลตอบแทนภายในมีค่าน้อยกว่าค่าเสียโอกาสของทุน ซึ่งถือว่าการลงทุนที่ไม่คุ้มค่า

2. กรณีที่ 2 การประเมินด้านเศรษฐศาสตร์การดำเนินกิจกรรมการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ โดยการตัดแยกของประชาชนผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำ โดยผู้ประกอบการร้านค้าเป็นผู้ดำเนินการ

จากการตั้งสมมติฐานของกิจกรรมและทำการประเมินผลทางด้านเศรษฐศาสตร์ พบว่า ผลรวมของค่าปัจจุบันของผลตอบแทน (NPB) เท่ากับ 9,152.33 บาท ผลรวมของค่าปัจจุบันของต้นทุน (NPC) เท่ากับ 7,242.04 บาท มูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนสุทธิ (NPV) 1,910.29 บาท อัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุน (BCR) เท่ากับ 1.45 อัตราผลตอบแทนภายใน (IRR) ของกิจกรรมเท่ากับร้อยละ 33.4 ซึ่งมีค่ามากกว่าค่าเสียโอกาสของทุนที่ร้อยละ 12

แสดงว่ากิจกรรมการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์โดยการตัดแยกของประชาชนผ่านร้านสะดวกซื้อและร้านค้าของชำโดยผู้ประกอบการเป็นผู้ดำเนินการเอง เป็นโครงการที่มีความคุ้มค่าในการลงทุนทางด้านการเงิน โดยให้ผลตอบแทนจากการลงทุนเป็นมูลค่าปัจจุบันสุทธิเป็นค่าบวก ค่าอัตราส่วนผลตอบแทนต่อต้นทุนมากกว่า 1 และอัตราผลตอบแทนภายในมีค่ามากกว่าค่าเสียโอกาสของทุน ซึ่งถือว่าการลงทุนที่ไม่คุ้มค่าในการดำเนินการหากหน่วยงานราชการเป็นผู้ดำเนินการ

ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมเรียกคืนบรรจุภัณฑ์จากร้านสะดวกซื้อหรือร้านค้าของชำในรูปแบบนี้จึงมีความน่าสนใจในการลงทุน เนื่องจากร้านค้าส่วนใหญ่มีแม่บ้านหรือคนคอยดูแลและสามารถจำหน่ายซากบรรจุภัณฑ์ที่เรียกคืนได้ให้แก่ร้านค้ารับซื้อของเก่าเพื่อเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล ดังนั้นร้านค้าจึงไม่ต้องรับภาระในส่วนของคุณค่าเก็บขนและขนส่งขยะ ซึ่งหากผู้ผลิตต้องการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์สามารถใช้รูปแบบกิจกรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ได้ จากการวิเคราะห์สำหรับกิจกรรมการเรียกคืนบรรจุภัณฑ์ของร้านสะดวกซื้อและร้านค้าย่อยเปรียบเทียบกับการดำเนินกิจกรรมของโครงการในพื้นที่ศึกษาสามารถสรุปดังตารางที่ 8-1

ตารางที่ 8-1 ผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์สำหรับกิจกรรมเรียกคืนบรรจุภัณฑ์ของโครงการ

แนวทางเลือก	มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV)	อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C)	อัตราผลตอบแทน (IRR)
หน่วยงานกลางเป็นผู้ดำเนินการ	-120,199.77	0.79	1.1
ร้านค้าเป็นผู้ดำเนินการ	1,910.29	1.45	33.4

8.2.2 การประเมินผลด้านสังคม

1. ผลกระทบในเชิงบวก

- 1) ประชาชนตื่นตัวในการคัดแยกขยะจากผลการดำเนินกิจกรรมของโครงการ โดยเห็นได้จากตัวเลขปริมาณการเรียกคืนที่เพิ่มขึ้นของการดำเนินกิจกรรมในเดือนที่สองและเดือนที่สามของการดำเนินกิจกรรม
- 2) ก่อให้เกิดการจัดการที่ระเบียบเรียบร้อยในชุมชนและพฤติกรรม การคัดแยกที่ชัดเจนขึ้น จากการทดลองปฏิบัติพบว่าในระยะเดือนที่สองและเดือนที่สามจะสังเกตเห็นว่ามี การนำขวดแก้วใส่ถุงจากที่บ้านมาทิ้งลงในถังคัดแยกของตามสถานีบริการเชื้อเพลิงเพิ่มขึ้นด้วย
- 3) ผู้ผลิตสินค้าที่เข้าร่วมสนับสนุนโครงการเกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อผลิตภัณฑ์สินค้า เนื่องจากผู้บริโภคได้เห็นถึงความรับผิดชอบในการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์ของผู้ผลิตสินค้า จากการร่วมรณรงค์ประชาสัมพันธ์การเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์จากผู้บริโภคเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ และอาจส่งผลให้ ประชาชนที่นิยมสินค้าที่ใส่ใจด้านสิ่งแวดล้อมหันมาเพิ่มการบริโภคสินค้ามากขึ้น
- 4) เกิดการประสานงานระหว่างผู้ผลิตสินค้ากับหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็น การลดต้นทุนของค่าใช้จ่ายผู้ผลิตสินค้าสามารถพบปะกับหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ร้านรับซื้อ ของเก่า และโรงงานรีไซเคิล และทำให้เกิดการขยายตลาดและธุรกิจในด้านกรับซื้อขยะรีไซเคิลด้วย
- 5) ด้านสุขภาพอนามัยและทัศนียภาพความสวยงามเนื่องจากลดการทิ้งขวดแก้วและ กล่องเครื่องดื่มตามท้องถนนของผู้ขับขี่รถยนต์พาหนะและผู้โดยสาร โดยเพิ่มช่องทางเลือกในการทิ้ง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและลดปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น
- 6) ลดภาระการจัดการขยะมูลฝอยของภาครัฐ โดยเป็นไปตามนโยบายการมีส่วนร่วม รับผิดชอบต่อสังคมในการจัดการของผู้ที่เกี่ยวข้อง

2) ผลกระทบในเชิงลบ

- 1) เกิดการสูญเสียรายได้ของผู้ค้าขยะและเก็บของเก่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนยากจน เนื่องจากซากบรรจุภัณฑ์บางส่วนถูกย้ายมาอยู่ในระบบกลไกการเรียกคืนของโครงการ
- 2) ผู้ดำเนินกิจกรรมและเก็บรวบรวมต้องมีภาระในการจัดการมากขึ้น โดยเฉพาะการ ดูแลรักษาความสะอาดและชนิดของบรรจุภัณฑ์ที่ใส่ลงถัง

8.2.3 การติดตามและประเมินผลด้านสิ่งแวดล้อม

1. ลดปริมาณขยะมูลฝอยในชุมชน กล่าวคือ ลดปริมาณซากขวดบรรจุภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มชูกำลังและซากกล่องเครื่องดื่ม โดยปริมาณซากขวดเครื่องดื่มชูกำลัง และซากกล่องเครื่องดื่ม รวมน้ำหนักซากบรรจุภัณฑ์ทั้งสองประเภทรวมลดลง 98.5 กิโลกรัม/วัน หรือ 35.95 ตัน/ปี
2. ลดค่าจัดการขยะมูลฝอยของท้องถิ่น
3. ประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติ จากการนำกลับขวดแก้วและกล่องกระดาษไปใช้ซ้ำ (Reuse) หรือนำกลับไปแปรรูปใช้ใหม่ (Recycle) ซึ่งโดยทั่วไปการแปรรูปใช้ใหม่จะช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างน้อยครั้งหนึ่งเมื่อเทียบกับการผลิตใหม่
4. ลดปัญหาทางด้านทัศนียภาพที่ไม่สวยงามจากการทิ้งซากบรรจุภัณฑ์ไม่เป็นระบบ เช่น ตามถนน ลำน้ำ และสวนสาธารณะ เป็นต้น และช่วยรักษาสภาพแวดล้อมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเมื่อปริมาณขยะมูลฝอยลดลง

8.3 ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานโครงการ

1. ผู้ผลิตสินค้าของผลิตภัณฑ์ที่คัดเลือก ได้แก่ เครื่องดื่มชูกำลังและเครื่องดื่มบรรจุกล่อง ไม่ให้ความสนใจโครงการ เนื่องจากเห็นว่าอาจจะไปเพิ่มภาระการดำเนินงาน อาจต้องเสียค่าใช้จ่าย และมองไม่เห็นประโยชน์ที่จะได้รับ รวมทั้งเป็นโครงการในลักษณะสมัครใจ ที่ต้องรอดูที่ท่าของผู้ประกอบการในกลุ่มก่อน จึงได้ชะลอการตัดสินใจเข้าร่วมในการทำแผนปฏิบัติการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ของตนเอง มีเพียงผู้ผลิตสองรายเท่านั้นที่ให้การสนับสนุนสินค้า บ้ายผ้าและอุปกรณ์ประชาสัมพันธ์โครงการ ตลอดจนข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ได้แก่ **บริษัท ไอศกสภา จำกัด** ผู้ผลิตสินค้าเครื่องดื่มชูกำลังและสินค้าในเครือ และ **ชมรมผู้ผลิตกล่องเครื่องดื่ม** องค์กรกลุ่มผู้ผลิตกล่องเครื่องดื่ม จึงทำให้กลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์โดยผู้ผลิตสินค้ามีส่วนร่วมโดยตรงไม่สามารถดำเนินการได้ การดำเนินกิจกรรมเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ของโครงการส่วนใหญ่ผ่านกิจกรรมการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และการอุดหนุนของโครงการโดยผ่านกลไกการตลาดซื้อขายวัสดุและของเหลือใช้ในพื้นที่ โดยผู้ผลิตสินค้าไม่ได้มีส่วนร่วมในกลไกการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ของตนเองแต่อย่างใด
2. การเลือกประเภทซากบรรจุภัณฑ์ในการนำร่องจำกัดประเภทแคบเกินไป กล่าวคือ คัดเลือกเฉพาะเครื่องดื่มชูกำลังบรรจุขวดแก้วและเครื่องดื่มบรรจุกล่องเท่านั้น (ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดการศึกษา) ทำให้ในทางปฏิบัติทำได้ค่อนข้างลำบาก เนื่องจากพฤติกรรมการคัดแยกและทิ้งขยะมูลฝอยของประชาชนส่วนใหญ่ไม่ชัดเจนและแยกประเภทได้ละเอียดมากนัก แต่ทั้งนี้ หากกำหนดประเภทกว้างเกินไป ก็จะทำให้การติดตามและประเมินผลทำได้ค่อนข้างลำบาก รวมถึงจะยิ่งทำให้ไม่สามารถหาผู้ผลิตสินค้าเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่ได้ระบุผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจน

3. การดำเนินโครงการในลักษณะพื้นที่นำร่อง (กรุงเทพฯ และปริมณฑล) โดยกำหนดผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่การจำหน่ายแพร่หลายทั่วประเทศ รวมทั้งมีระยะเวลาการศึกษาและดำเนินกิจกรรมค่อนข้างน้อย ตลอดจนงบประมาณที่ใช้ในโครงการมีอย่างจำกัด ส่งผลให้ไม่เป็นที่สนใจของผู้ผลิตสินค้าในการจัดทำแผนปฏิบัติการหรือระบบการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ของตนเอง เนื่องจากกระบวนการในการปรับเปลี่ยนระบบต่างๆ ที่จะส่งเสริมการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์อย่างเป็นระบบจะต้องใช้เวลาในการวางแผน วิเคราะห์ และตัดสินใจค่อนข้างนาน ใช้งบประมาณในการจัดการค่อนข้างสูง และจะต้องดำเนินการทุกพื้นที่ที่มีการจำหน่ายเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อไม่ให้เกิดการสับสนต่อผู้บริโภค

4. ด้วยระยะเวลาการศึกษาที่จำกัด งบประมาณที่น้อย รวมถึงผู้ผลิตสินค้าไม่เข้ามาสนับสนุน ทำให้กิจกรรมต่างๆ ดำเนินการได้อย่างไม่เต็มที่ โดยเฉพาะกิจกรรมการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเต็มรูปแบบ ซึ่งต้องใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เป็นจำนวนมาก

5. ซากบรรจุภัณฑ์ที่คัดเลือกและซากบรรจุภัณฑ์ชนิดอื่นๆ ที่ถูกทิ้งรวมกันมา ส่วนใหญ่บรรจุสินค้าประเภทของเหลวที่มักเสียน้ำง่าย เช่น นม กาแฟ น้ำผลไม้ ฯลฯ เมื่อทิ้งรวมกันมา จะทำให้บรรจุภัณฑ์เป้าหมายเกิดการปนเปื้อนและเสียสภาพ ส่งกลิ่นเหม็น เป็นปัญหาและยากต่อการเก็บรวบรวม ขนย้าย และจำหน่าย

6. ซากบรรจุภัณฑ์ประเภทกล่องเครื่องดื่ม ปัจจุบันยังไม่มีการตลาดในการซื้อขายในพื้นที่ทดลอง เนื่องจากการนำกลับไปใช้ประโยชน์ยังมีข้อจำกัดอยู่ แต่ซากบรรจุภัณฑ์ดังกล่าวกำลังเป็นปัญหาอย่างมากในการจัดการของท้องถิ่น ทั้งในแง่ของปริมาณและการกำจัด ดังนั้น แรงจูงใจในการคัดแยกและการเก็บรวบรวมจึงมีน้อย จึงต้องให้การอุดหนุนด้วยการเพิ่มราคาซื้อให้มากขึ้น แต่การดำเนินงานดังกล่าว จะไม่เกิดการยั่งยืนหากโครงการสิ้นสุดลง ดังนั้น จะต้องหามาตรการมารองรับกิจกรรมดังกล่าว

7. ประชาชนบางส่วนยังขาดจิตสำนึกในการคัดแยกขยะมูลฝอยและการมีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมของโครงการ ทำให้ทิ้งขยะมูลฝอยอื่นๆ ลงในภาชนะที่รองรับซากบรรจุภัณฑ์ที่แยกประเภทไว้ โดยเฉพาะขยะมูลฝอยเปียก ทำให้ซากบรรจุภัณฑ์ที่ได้คัดแยกไว้แล้วในปริมาณมากเกิดการปนเปื้อน เสียสภาพ และเกิดการเน่าเสีย ยากต่อการเก็บรวบรวม และจำหน่าย และจะทำให้สภาพของภาชนะรองรับการคัดแยกเหมือนถังขยะทั่วไป ทำให้ผู้ที่ตั้งใจและมีจิตสำนึกในการคัดแยกเกิดการสับสนหมดกำลังใจ และอาจเลิกพฤติกรรมคัดแยกในที่สุด

8. ซากบรรจุภัณฑ์ที่คัดแยกได้บางส่วนเกิดการสูญหายจากการเข้ามาขโมยของผู้เก็บของเก่าหรือพวกขาล้าง ทำให้ผู้เก็บรวบรวมหมดกำลังใจ เนื่องจากไม่มีเวลาดูแลได้ตลอดเวลา ส่วนใหญ่จะหายในเวลากลางคืน ซึ่งเป็นเวลาที่แม่บ้านหรือผู้ดูแลไม่ได้ทำงาน

8.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินโครงการ

จากปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการดังกล่าวแล้ว ที่ปรึกษาจึงนำมาประมวลและให้ข้อเสนอแนะเบื้องต้นสำหรับการดำเนินโครงการ ดังนี้

1. การดำเนินโครงการผู้ผลิตสินค้าควรมีบทบาทสำคัญในการร่วมกับที่ปรึกษาเพื่อดำเนินกิจกรรมเพื่อเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ของตนเอง ตั้งแต่กระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการ การดำเนินงานตามแผน รวมถึงการติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดเตรียมแผนงานต่างๆ รวมถึงภาครัฐจะต้องเสนอผลตอบแทนที่ผู้ผลิตสินค้าจะได้รับอย่างชัดเจน นอกเหนือจากภาพลักษณ์ของการได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

2. องค์กรหรือสถาบันต่างๆ ที่มีสมาชิกเป็นกลุ่มของผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่เป็นเป้าหมายควรมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริม รวมทั้งเชิญชวนให้สมาชิกของกลุ่มเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมร่วมกับโครงการนำร่องของภาครัฐด้วยวิธีการสมัครใจ โดยไม่ต้องให้รัฐออกมาตรการด้านภาษีหรือกฎหมายมาบังคับใดๆ

3. การดำเนินกิจกรรมภายใต้แผนปฏิบัติงานของโครงการเป็นลักษณะของการร่วมกันหลายฝ่าย ตั้งแต่ภาครัฐโดยกรมควบคุมมลพิษ ที่ปรึกษาโครงการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการร้านค้า สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง จักรยานยนต์รับจ้าง และบริษัทผู้ผลิตสินค้าที่ให้การสนับสนุนสินค้าและอุปกรณ์ประชาสัมพันธ์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดทำโครงการในลักษณะการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ต่อไปเพื่อให้โครงการต้องหยุดชะงักลง และจะเป็นการเพิ่มศักยภาพโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังดำเนินอยู่ และมีการตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง

4. การคัดเลือกประเภทบรรจุภัณฑ์เพื่อการเรียกคืนซากด้วยกิจกรรมการคัดแยกของผู้บริโภคและเก็บรวบรวมโดยสถานประกอบการร้านค้าหรือกลุ่มอาสาสมัครต่างๆ ในระยะแรกไม่ควรกำหนดน้อยประเภทหรือเจาะจงชนิดลงไป เนื่องจากพฤติกรรมของผู้บริโภคยังไม่คุ้นเคยและแยกแยะชนิดหรือประเภทได้เพียงพอ ควรกำหนดการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ทุกชนิดที่สามารถนำกลับไปใช้ประโยชน์หรือรีไซเคิลได้ โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ได้แก่ บรรจุภัณฑ์ประเภทกระดาษ กลุ่มที่ 2 ได้แก่ บรรจุภัณฑ์ที่เปื่อยขึ้นได้ เช่น แก้ว พลาสติก โลหะ และกลุ่มที่ 3 ได้แก่ กล่องเครื่องดื่ม พร้อมถังขยะทั่วไปไว้รองรับขยะมูลฝอยอื่นๆ ที่ไม่สามารถนำไปรีไซเคิลได้หรือวัสดุที่มีการปนเปื้อนหรือเปื่อยขึ้น

5. การคัดแยกซากบรรจุภัณฑ์ใส่ลงในภาชนะที่จัดเตรียมไว้ให้ ไม่สามารถที่จะทำให้ผู้บริโภคทุกคนมีจิตสำนึกและร่วมกิจกรรมได้ทั้งหมด จะมีบางส่วนที่ยังไม่ให้ความร่วมมือและขาดจิตสำนึก ซึ่งทำให้ซากบรรจุภัณฑ์ที่คัดแยกแล้วเกิดการปนเปื้อน ยุ่งยากต่อการจัดการ ส่งผลให้ผู้ที่มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเกิดการเบื่อหน่ายและท้อถอย และอาจไม่ให้ความร่วมมือในที่สุด ในการนี้ มีข้อเสนอแนะให้สถานประกอบการร้านค้า ร้านสะดวกซื้อ และผู้เก็บรวบรวมช่วยกันดูแลรักษา ตรวจตราขยะมูลฝอยอื่นๆ ที่อาจถูกทิ้งปนมาในภาชนะรองรับฯ โดยการเก็บออกและทำความสะอาดอยู่เสมอ เพื่อให้ภาชนะที่รองรับฯ ซึ่งสถานประกอบการประเภทสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง และร้านสะดวกซื้อ สามารถจัดให้เป็นภารกิจของคนงานหรือแม่บ้านได้ โดยมอบซากบรรจุภัณฑ์ทั้งหมดที่เก็บรวบรวมได้เป็นค่าตอบแทน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องบริหารจัดการไม่ให้เสียงานประจำเดิมด้วย

6. รัฐและหน่วยงานท้องถิ่นควรจะสนับสนุนและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์เพื่อนำกลับไปใช้ประโยชน์ใหม่ โดยอาจให้มีจัดประกวดผู้ผลิตสินค้า สถานประกอบการ กลุ่มหรือองค์กรดีเด่นในการจัดทำระบบหรือกลไกเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ โดยเฉพาะในส่วนของผู้ผลิตสินค้าหากสามารถดำเนินการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์ของตนเองเป็นไปอย่างได้ผล มีประสิทธิภาพ และมีข้อมูลสนับสนุนผลการดำเนินกิจกรรมอย่างเพียงพอ รัฐจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนด้วยการยกเว้นหรือลดหย่อนภาษีและอากรบางประเภท